

תרבות ומנהגי היהודים ההרריים

יוצאי קווקז - קהילת מגדל העמק

תודה מיוחדת לדליה שמילוב,
על היוזמה להפקת הספר, על איסוף וכתירת הסיפורים והמנהגים לאורך הדורות.
יישר כח!

ראיונות, איסוף ותיעוד הסיפורים: דליה שמילוב וורדה קורן
תודה מיוחדת ל:
גב' אהובה גובני-חגי, מנהלת מדור פרט משפחה וקהילה-האגף לשירותים חברתיים עיריית מגדל
העמק על הסיוע בהגהה ועריכת הספר.
גב' לאה סמואל (מקדש שמעאילוב) על אישורה לשימוש בחומרים ותמונות מספרה "יהודי ההרים".
חומרים, מאמרים ותמונות: ד"ר חן ברם, מר אריאל ישי, לודמילה שגבייב, מר מרדכי אלטשולר (ז"ל),
הפורטל הקווקזי

צילום שער דליה שמילוב: ניקיטה רכליס
עיצוב ועריכה: ורד מרק סטודיו ג'ירפיקה טל: 052-2351829

הפקת הספר: עמותת "תור הזהב בישראל"
יוזמת ומפיקה פרויקטים לגיל השלישי במגוון תחומים
צרו קשר ויחד ניצור את הפרוייקט הבא שלכם: 054-9435135

© כל הזכויות שמורות.

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, לתרגם, או להקליט בכל אמצעי אלקטרוני, או אחר - כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה, בין אם לשימוש פנימי או לשימוש מסחרי - ללא אישור בכתב מעיריית מגדל העמק

דבר ראש העיר

תושבים יקרים,

צילום: דוברות העירייה

מגדל העמק כעיר קולטת עליה וכעיר קהילתית רב תרבותית, מעודדת את תושביה להשתלב בקהילה וגם לשמר את המסורת, המנהגים והערכים - ערש תרבותם וילדותם.

הקהילה הקווקזית העשירה את חיי התרבות, המנהגים והמאכלים המסורתיים והנחילה ערכים של כבוד, ענווה וחשיבות מוסד המשפחה.

יישר כוח לפאני טבלוביץ מנהלת אגף הקליטה ולדליה שמילוב מגשרת הקהילה על הפקת הספר ועל הפעילויות המשמרות את מסורת הקהילה.

"האדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו" (שאול טשרניחובסקי)

בהערכה,
אלן ברדה
ראש העיר

אירוע קבלת תעודת הוקרה, התאחדות עולי קווקז

דבר סגן ומ"מ ראש העיר

הספר המוגש בפניכם הינו שימור תרבות, מסורת ומנהגים של העדה הקווקזית המתגוררת במגדל העמק.

אנשי העדה, הינם חברים משמעותיים במרקם האנושי והתרבותי של מגדל העמק, אשר בנויה ממגוון של תרבויות ותושבים שהגיעו אלינו ממקומות שונים בעולם.

שמחתי לראות את שיתוף הפעולה של התושבים, עם אגף הקליטה בראשותה של הגברת פאני טבלוביץ' ודליה שמילוב, עובדת קהילתית הממונה על קהילת יוצאי קווקז בהפקת ספר מושקע מאוד אשר יחזק את הקשר של הדור הצעיר עם מורשת אבותיהם.

אני מברך את אנשי הקהילה על תרומתם הרבה לעיר ברבות השנים, נחזק את הקשר ונמשיך יחד לתרום לעיר באחדות ובשיתוף פעולה.

צילום: ריקי בקסיס

שלכם,
סרגיי אוקלנדר
סגן ומ"מ ראש העיר

בחברת הלהקה הייצוגית של העיר

תושבים יקרים,

הנני מברכת על יוזמה ברוכה זו לתעד את מנהגיה המסורתיים של קהילת יוצאי קווקז. היוזמה מקדמת משמעותית את לימוד מורשת העדה ושימור המסורת ומנהגיה העתיקים והמכובדים.

תודה והערכה רבה לגב' דליה שמילוב, עובדת קהילתית עולי קווקז על יוזמה ברוכה וחשובה זו, השקעה של חודשים רבים בליווי, כתיבה וחיבור בין דורי. כמו כן תודה על העבודה המשמעותית בקהילה לאורך השנים.

אנו גאים שיש באגף הקליטה עובדים כאלה. יישר כוח לכל העוסקים במלאכה ונמשיך לתת שירות לתושבים באהבה ורצון טוב.

בברכה, פאני טבלוביץ

מנהלת אגף קליטה, עיריית מגדל העמק

בני העדה היקרים שלום רב,

בראשית דבריי ברצוני לברך אתכם לכבוד יום חגיגי זה.

זהו יום, שמדגיש היטב את העוצמה, מנהיגותה וחוזקה של הקהילה.

הוצאת ספר מסוג זה מחזקת את המטרות אשר חרתנו על דגלנו, לשמר את ההיסטוריה והמורשת עתיקת היומין של העדה. חיבור לשורשים מחז, ושמירה על הזהות היהודית בסביבה עוינת מאידך.

שנית, ברצוני להודות לכל מי שלקח ועמל על כתיבת הספר והוצאתו לאור.

זהו מעשה ראוי להערכה, לעזור לקהילה לשמר את המנהגים והמסורת.

חשוב לזכור: "עם שלא זוכר את עברו, ההווה שלו דל ועתידו לוט בערפל".

תודה רבה לכולכם!

בברכה ובהערכה רבה,

שלכם, יליזרוב פבל

יו"ר התאחדות עולי קווקז

קהילה יקרה,

כמי שמלווה את הקהילה הקווקזית במגדל העמק ב-30 השנים האחרונות כעובדת קהילתית של יוצאי קווקז, השקת ספר זה הנה גולת הכותרת של הפעילות המשותפת שלי אתכם.

שימור המסורת הקווקזית למען הדורות הבאים, הוא אחד הדברים החשובים לי ביותר. ספר זה נועד להנחיל לדורות הבאים את הערכים עליהם גדלנו, את מנהגי העדה ולחזק את הקשר של הדור הצעיר לעבר המפואר של קהילת יוצאי קווקז. בספר זה תמצאו מידע על התרבות ומנהגי העדה, מתכונים מיוחדים הקשורים לאירועים בחיי המשפחה וסיפורים אישיים של יוצאי הקהילה הקווקזית במגדל העמק.

מעט על עצמי,

נולדתי במושבה קרסניי סלובודה בקובה, בריה"מ לשעבר, ועליתי ארצה בשנת 1979 יחד עם הוריי ואחי.

מגיל צעיר עבדתי כתופרת לפרנסת המשפחה, אך תמיד בערה בי התשוקה ללמוד ולהתפתח. קריאה וכתיבה בעברית התחלתי ללמוד ביחד עם בתי כאשר זו עלתה לכיתה א'.

תוך כדי גידול הילדים, יחד עם בעלי סמיון שמילוב, אהבת חיי, למדתי לתואר ראשון בחינוך בלתי פורמלי ואני שמחה להיות מזוהה כאחת הנשים המשפיעות בקהילה הקווקזית בכלל ובמגדל העמק בפרט.

בזכות הישגיי והשינויים המשמעותיים שערכתי בחיי, נבחרתי לאשת השנה של עמק יזרעאל בשנת 2002 ע"י פורום נשות העמותה לקידום נשים באזור הגליל המרכזי כאישה פורצת דרך. כמו כן מכהנת כיו"ר התאחדות יוצאי קווקז בעיר קדנציה חמישית.

במהלך שנות עבודתי כעובדת קהילתית, קיימנו פעילויות רבות לקידום ושילוב בני הקהילה בחברה הישראלית.

אני רוצה להודות לראש העיר מר אלי ברדה, לסגנו ומ"מ מר סרגיי אוקלנדר, לגברת פאני טבלוביץ מנהלת אגף הקליטה ולמשרד העלייה והקליטה על תמיכתם בקהילת יוצאי קווקז לאורך השנים!

תודה מקרב לב לגב' אהובה גובני-חגי, מנהלת מדור קהילה באגף הרווחה על ההדרכה המקצועית לאורך השנים.

תודה מיוחדת לכל מי שלקח חלק בספר זה!

אוהבת,

דליה שמילוב

עובדת קהילתית יוצאי קווקז

צילום: ניקיטה רכליס

דליה שמילוב בת 12, 1978, קווקז
תמונת ילדות

תוכן העניינים

דברי ברכה

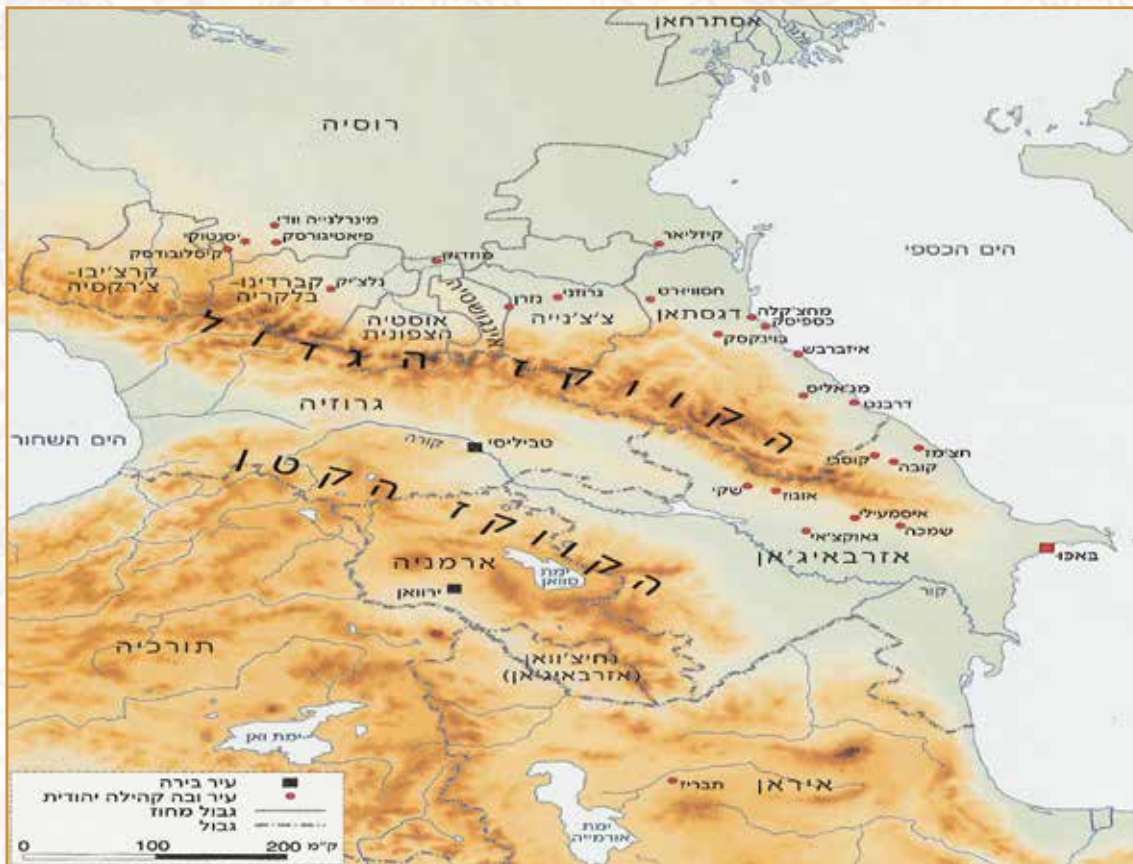
- 3..... ברכת ראש העיר
- 4..... ברכת סגן ומ"מ ראש העיר
- 5..... ברכת יו"ר התאחדות עולי קווקז
- 5..... ברכת מנהלת אגף קליטה
- 6..... ברכת עובדת קהילתית יוצאי קווקז

רקע

- 8..... גאוגרפיה
 - 9..... היסטוריה
 - 11..... הכמיהה לארץ ישראל
 - 13..... תרבות וספרות
 - 15..... תרבות אריגת השטיח
 - 17..... דת ומסורת
 - 17..... מבנה התא המשפחתי
 - 18..... סולם הערכים של יהודי קווקז
 - 19..... מועדים ומנהגי העדה
 - 39..... אמונות טפלות
 - 41..... אישים ודמויות בולטות
 - 50..... אנשי קהילת מגדל העמק
 - 58..... בית הכנסת במגדל העמק
 - 59..... נופלים בני הקהילה
 - 60..... תמונות מהווי ואירועי קהילה
- מתכונים מסורתיים

- 66..... פוטרוג
- 67..... אשכנה בבאי
- 67..... גנדום הדוש
- 68..... יפרגי
- 69..... אורז לבן
- 69..... חשיל
- 70..... דושפרה
- 71..... הינגר
- 72..... דוגובו

יהודי הקווקז - רקע

"קווקז" הוא אזור גאו-פוליטי בגבול בין אירופה לאסיה. האזור ממוקם בין הים הכספי לים השחור ובו מתנשאים הרי קווקז, הכוללים את האלברוס, ההר הגבוה באירופה.

הקווקז ממוקם בין שלושה מרכזים תרבותיים: רוסיה בצפון, טורקיה בדרום-מערב ואיראן בדרום-מזרח. האזור סבל מיריבויות פוליטיות, צבאיות, דתיות ותרבותיות במשך אלפי שנים, עד היום.

"יהודי ההרים, או ה"היהודים ההרריים" הם בעצם שמות שונים להגדרת יהדות קווקז, שהייתה עד למלחמת העולם השנייה קהילה גדולה של יהודים.

יהודים אלה חיו בעיקר בצפון ובמזרח הקווקז, במדינות אזרבייג'ן, צ'צ'ניה, דאגסטן ורפובליקת קברדינו-בלקריה. היהודים ההרריים מכנים עצמם בשם "ג'והור" שפרושו יהודים ושפתם בהתאם היא ג'והורי "יהודית". הכינוי "היהודים ההרריים" ברוסית: ג'ורסקי יבְּרָאי, ניתן על ידי הרוסים לקהילות היהודים במזרח הקווקז במחצית הראשונה של המאה התשע עשרה, עם כיבושו של מזרח הקווקז על ידי האימפריה הרוסית. בישראל ידועים בני הקהילה בכינוי "קווקזים".

ראשוני העולים מיהדות קווקז הגיעו לארץ כבר באמצע המאה התשע עשרה. בשנות השבעים והתשעים של המאה העשרים הגיעו העליות מן הקווקז, וכיום חיים בארץ כ-160,000 יהודים מן הקווקז.

היהודים ההרריים חיו כמיעוט בתוך עמים מוסלמים, אך שמרו על ייחודם ועל יהדותם. כיום יש סקרנות רבה להכיר את תרבותם ואת מנהגייהם.

גאוגרפיה

היהודים ההרריים חיו דורות באזור הקווקז בין הים השחור והים הכספי. בשל ההרים הגבוהים, התקיים פיצול רב בין היישובים השונים שחיו בהרים. עד נפילת ברית המועצות חיו כל יהודי הקווקז תחת שלטון אחד, אך עם התפרקותה של ברית המועצות נחלק אזור הקווקז לכמה מדינות. החבלים הצפוניים נשארו בתחומי רוסיה, ואילו החבלים הדרומיים מפוצלים היום בין שלוש מדינות: גרוזיה, ארמניה ואזרביג'אן. יהודי גרוזיה וארמניה חיו תמיד בסביבה שבה שלטה התרבות הנוצרית, ואילו יהודי אזרביג'אן חיו באזור מוסלמי.

הקווקז הוא אחד מחבלי העולם הצבעוניים ביותר של הטבע והנוף האנושי: 44,000 קמ"ר המתוחמים ממערב בים אזור ובים השחור וממזרח בים הכספי. נהוג לחלקם ל-3 חלקים עיקריים: קדם הקווקז המישורי בצפון, צפון הקווקז המבותר בהרים גבוהים במרכז, ועבר הקווקז בדרום.

שלשלות הרים של הקווקז והקווקז הקטן, הנמשכות מצפון מערב לדרום מזרח, מחלקות את צפון הקווקז ועבר הקווקז למזרח ולמערב. המזרח חסום בפני רוחות מערביות, מושפע מזרימות אויר יבשתיות של אסיה התיכונה ואקלימו בחלק המישורי הוא בעיקרו תת טרופי יבש. אך ככל שעולים מעל פני הים משתנים והולכים במהירות האקלים, הצומח והחי. רגלי ההרים מכוסים בער עבות וירוק ופסגותיהם עוטות שלגים וקרחונים רוב ימות השנה. בינות להרים מפכים נחלים, היורדים בעוז ורעש ויוצרים מפלים מרהיבים ותהומות בלתי עבירים. כססגוניות הצומח והחי כן רבגוניותו של ההרכב האתני בקווקז.

היסטוריה

על פי המסורת הרווחת בעדת יהודי הקווקז, מוצאם מעשרת השבטים שהוגלו מממלכת ישראל במאה השמינית לפני הספירה. היהודים חיים בקווקז כבר משנת 775 לפנה"ס בתקופת שלמנאסר מלך אשור מתקופת חורבן בית ראשון. ידוע גם שבמאה השלישית, הגיעו למקום פליטים יהודים שברחו מפרס בעת צרה. במאה השביעית וגם במאה השמינית נערכו מלחמות באזור הקווקז בין הכוזרים ובין הערבים. הכוזרים קיבלו עליהם את היהדות, וכך יכלו

היהודים שנמלטו מרדיפות הערבים והמוסלמים להגיע למקומות שהיו בשליטה כוזרית, וכך היישוב היהודי בקווקז גדל והתרחב.

במשך הדורות התנהלו מלחמות רבות על השליטה באזור. במאה השמונה עשרה היו מאבקים בין פרס, רוסיה והאימפריה העות'מנית, וזה חיזק את כוחם של הנסיכויות המקומיות שזכו לעידוד ולתמיכה משלוש מדינות שונות. הנסיכויות הקשו יחסם ליהודים וגבו מהם מסים יותר מאשר גבו משאר המיעוטים. שליט פרס נאדיר שאה ערך מסע כיבוש אכזרי באזור הקווקז בשנות השלושים של המאה השמונה עשרה. יהודים רבים נרצחו ואחרים נאלצו להמיר את דתם ולחיות כאנוסים. בראשית המאה התשע עשרה שלטו הרוסים על הקווקז והם הקלו על היהודים. כך גם נוצרו קשרי תרבות בין יהודי הקווקז ובין יהודי רוסיה.

מחקר עמוק ומקיף שנעשה על ידי המעבדה המולקולרית של מרכז רמב"ם בשיתוף מעבדות גינאולוגים ברחבי העולם מראה בוודאות מספר ממצאים מפתיעים בנוגע לעם היהודי ולעדה הקווקזית בפרט.

במהלך המחקר נאספו 1142 דגימות DNA של יהודים לא אשכנזים וכן נערכו בדיקות גנטיות ל-14 קהילות יהודיות. בנוסף נלקחו דגימות DNA מעצמותיהם של העמים הכנענים והפיניקים שחיו בעבר באזור ארץ ישראל.

על פי הממצאים ניתן לראות כמעט בוודאות ש"יהודי ההרים" או בשם האחר "יהודי קווקז" הם הקהילה "הכי יהודית" וכמו כן הקהילה הכי "נקייה" מבחינה גינאולוגית.

רוב מכריע 58.6% מיהודי ההרים הם צאצאים ישירים לאמא קדמונית אחת ויחידה מאיזור הלבנט (איזור ישראל, לבנון הקדום).

אצל אותם אנשים נמצא ההפלוטיפ הלבנטיני J28. חשוב לומר שאלה התוצאות ההומוגניות ביותר שהתקבלו במחקר. ההפלוטיפ הלבנטיני נמצא ביהודים קווקזים בכל קהילותיהם בעולם: ישראל, אזרביג'אן-באקו, גובה, אוגוז, דגסטון-דרבנט, מחצ'קלה, צ'צ'ניה-גרזוני, קברדינו בלקריה-נלצ'יק, רוסיה-קרוסנודאר, פיטאגורסק, רוסטוב, סטאברופול.

כפי הידוע כל קהילה חיה בנפרד בהרים והייתה מנותקת משאר הקהילות ולמרות זאת נמצאו נתונים מאוד הומוגניים ומכאן ניתן להסיק שקהילות אלה החלו כ"שבט" אחד קדמוני ככל הנראה והתפצלו כתוצאה ממאורע היסטורי כלשהו.

הוכחה גורפת נוספת מגיעה מאותם דגימות העצמות של הפיניקים והכנענים שגם אצלם נמצא אותו ההפלוטיפ אך עם מוטציה שונה. דבר זה מצביע על קרבה גנטית רבה בין הקהילה לעמים אלה וכתוצאה מכך קרבה גיאוגרפית.

כאן כבר ניתן להוכיח שמוצאם הוא מאיזור ארץ ישראל הקדומה!

עפ"י התלמוד שבטי ישראל הצפוניים שחיו בקרבה לפיניקים גורשו כמעט לפני 2800 שנה על ידי מלכי אשור לערי מדי (ארמניה של היום, דרום מזרח קווקז) לעבר נהר הגוזן והסמבטיון לאיזור הרי החושך (הרי הקווקז היום) ומעבר להם ישבו בבטחה.

מכל זאת ניתן להסיק שיהודים בני ישראל חיו בארץ ישראל הקדומה וקיימו את מנהגי היהדות לפני יותר מ-2800 שנים. בהתחשב בזאת שהאיסלאם הגיע לעולם רק בשנת 622 לספירה, המשפט "ארץ ישראל שייכת ליהודים" הוא נכון ויהודי ההרים הם ההוכחה הטובה לכך.

הכמיהה לארץ ישראל

הרצל עם נציגי הקהילה באדיבות הפורטל הקווקזי

במשך הדורות הגיעו שליחים ליהדות הקווקז כדי לאסוף תרומות לארבע ערי הקודש: ירושלים, חברון, טבריה וצפת. החלו עליות לארץ בעידוד השליחים מן הארץ. החל מראשית המאה העשרים גברה השפעת החוגים הציוניים בקווקז. בסוף המאה ה-19 הוקמו ברחבי רוסיה ובקווקז אגודות ציוניות שדגלו בעלייה לישראל. ב-1900 היה איסוף כספים מיהודי הקהילה עבור הקונגרס היהודי הרביעי, ונשלחו נציגים לקונגרס שבאו לבושים כחקלאים וחרב על ירכם. בנימין זאב הרצל התפעל מאוד מנוכחותם של חקלאים יהודים.

ב-1907 הייתה עלייה גדולה מן הקווקז והם התיישבו בירושלים וביפו. חלק קטן התיישבו במושבות. העולים לירושלים הקימו

את שכונת בית ישראל. הנדיב פסח אלקנה סובייב בונה שם את בית הכנסת ב-1908. יהודים קווקזים מסייעים גם לבניית שכונת גבעת שאול בירושלים ב-1907. ב-1924 נוסדה שכונת הקווקזים בתל אביב, והנצר הבולט של שכונה זו הוא אלוף יקותיאל אדם, שנהרג במלחמת שלום הגליל ב-1982.

בקווקז הופיע אז סידור תפילה בתרס"ט (1909) שהיה דו לשוני: נוסח עברי ונוסח תאטי-יהודי. פורסם אז הביטאון "הד הרים" שביטא עמדות ציוניות. קמו בתי ספר שהקדישו מקום בתכניתם ללימוד העברית ודקדוקה, היסטוריה יהודית ולימודי ארץ ישראל. התרחבו גלי העלייה של יהודים ציונים שעלו לארץ כדי לבנותה ולא כדי להיקבר בה. חיים וייצמן כותב אז ב-1919:

"אלפי צעירים יהודים ששירתו בצבא הרוסי, יהודים הרריים מן הקווקז... צעירים בריאים, מאומנים יפה... מתחננים לעלות לארץ ישראל כדי לקחת חלק בבניינה". השלטון הרוסי ניסה לשבור את זיקתם ליהדות ולארץ ישראל, אך הם נשארו נאמנים למורשתם.

למרות נסיונות השלטון הסובייטי להפוך את יהודי הקווקז לחלק מהעם הרוסי, המשיכו הם לשמור על ייחודם כבני העם היהודי. בני העדה שומרים עד היום על שחיטה כשרה, מלים את בניהם ונישאים בתוך קהילתם, כך שאין בהתבוללות כדי לאיים על רצף המסורת. יהודי קווקז שמרו על קשר הדוק עם ארץ ישראל לאורך מאות שנים, וקשר עם התנועה הציונית מימיה הראשונים, באירופה של אמצע המאה ה-19. הם השתתפו בכל העליות לארץ ישראל, החל במחצית השנייה של המאה ה-19 עד ששלטונות ברית המועצות חסמו את שערי

היציאה, במחצית השניה של המאה הקודמת. בסך הכל נמנו 400 משפחות טאטים על היישוב הותיק בארץ לפני הקמת המדינה, שחלק מצאציהם התערבבו והתמזגו עם בני עדות אחרות. העליות הגדולות של יהודי קווקז לארץ היו בשנות ה-70 ובשנות ה-90 של המאה הקודמת. בין השנים 1971-1981 עלו לישראל כ- 12,000 בני אדם ממזרח הקווקז ומצפון. עולים אלה העדיפו להתיישב בריכוזים גדולים ובכך התנתקו חברתית מסביבתם החדשה. הם מאופיינים בשמירה על נורמות מסורתיות, ומתייחסים למשפחה הרחבה כמסגרת מתווכת בין היחיד לסביבתו. גל העלייה השני, בין השנים 1989-1996, היה גדול בהרבה, והביא עימו 50,000 יהודים קווקזים. עולי קווקז נוטים להתגורר בריכוזים גיאוגרפיים, בקרבת המשפחה המורחבת. מתוך כך הגיעו רבים מהעולים החדשים בייחוד בשנים הראשונות של גל העלייה הנוכחי, ליישובים בהם מרוכזים עולי קווקז הוותיקים. בשנים לאחר מכן יצרו קהילות קטנות ביישובים בפריפריה כמו מצפה רמון וכדומה.

מעמיסים את המטען לפני העליה לישראל. דרבנט 1978
באדיבות בית התפוצות

יהודייה מוכרת חפציה לפני העליה ארצה. דרבנט 1994
צילום: מיכאל חפץ

תרבות וספרות

יהודי הקווקז דיברו בשפה תאטית-יהודית, אך כתבו בעברית. כך כתב מתתיהו כהן מזרחי את ספרו "קול מבשר" בראשית המאה התשע עשרה, ובראשית המאה העשרים כתב הרב יוסף בן חיים שור שירה עברית ציונית. הרב יעקב יצחקי חיבר ב-1870 את המילון "אוצר המלים של השפה התאטית יהודית", וכל המלים מתורגמות שם לעברית.

פורסמו ספרים ועיתונים בשפה התאטית יהודית, ועם הזמן חל מעבר מהוראה בשפה תאטית יהודית לשפה הרוסית. ב-1935 קם תיאטרון שהציג מחזות בשפה התאטית יהודית, אך הוא שרד 11 שנים בלבד. בימי הטרור של סטאלין כנגד סופרים, נכלאו כמה סופרים יהודים שכתבו בשפה תאטית יהודית. חלקם גויסו לצבא ונפלו בחזית. המשורר דניאל אתנילוס (1915-1968) היה הפורה ביותר ועבר לגור במוסקבה, שם ספג השפעות מחוגי המשוררים הרוסיים. עם השנים קמה קבוצה

גדולה של יוצרים הכותבים בשפה הרוסית. גלי העלייה הרבים לארץ הצמיחו קבוצה גדולה של יוצרים הפועלים כאן בארץ. ב-1999 הוקם בישראל איגוד של סופרים מן היהודים ההרריים.

חגורה לאישה. המאה ה-20

חגורה לגבר, חרב ומיכלים לאבק שריפה. דרבנט המאה ה-20

תכשיטי נשים
מסורתיים

צילום: אבשלום אביטל, ירושלים

להקה יהודית. נלצ'יק, שנות ה-30 במאה ה-20.
באדיבות סבטלנה דנילובה

תרבות אריגת השטיח

מאז ימי קדם, היתה אריגת השטיחים בין המלאכות העיקריות והמפותחות ביותר בקרב רוב העמים והשבטים בקווקז. בימי הביניים, בין המאה ה-8 ל-13, נחשבה דרבנט לאחד המרכזים העיקריים של תעשיית האריגה באיזור הקווקז. תהילת אריגי הפשתן של דרבנט פשטה בכל ארצות המזרח דאז.

אריגת השטיחים היתה מלאכת נשים והיו אומניות שיצא להן מוניטין כבעלות מלאכה מעולות. בדרך כלל השתמשו בצמר מייצור עצמי, שכן בבעלות משפחת רבות היו עדרי צאן.

יהודי ההרים ייצרו את מוצריהם לשוק עד למחצית המאה ה-19, אז נאלצו לחדול עקב נדודים שכפו עליהם המוסלמים ברדיפותיהם. ואולם, החל בשנות השלושים של המאה ה-20, לאחר שהשלטונות הסובייטיים אפשרו להקים איגודי עובדים ובתי מלאכה ביתיים, שבו יהודיות הרריות וחידשו את העיסוק במלאכת האריגה.

העיסוק באריגה נחשב לאחת המיומנויות החשובות והנדרשות ביותר של הנשים. המקצוע נלמד החל מהילדות במסגרות החינוך.

לאורך ההיסטוריה ועד היום, הקהילה שומרת על מסורת עיצוב הבית בשילוב השטיחים הססגוניים והצבעוניים.

בארץ יש מספר בודד של נולים שהעלו אנשי הקהילה מארץ מוצאם.

אריגת שטיח מסורתית
צילום: לאה מקדש שמעאילוב, מוזיאון ישראל

שטיח אומנותי מסורתי
מתוך הספר: "היהודים ההרריים" לאה מקדש שמעאילוב

דת ומסורת

קהילת היהודים ההרריים התגלתה כקהילה בעלת מסורת פולחנית חזותית עשירה: התגלו בבתי הכנסת רימונים, ידיים לתורה, כתר, קולמוס וציף. עקב המרד של עמי הקווקז נגד הכובש הרוסי (1834-1859) שרדו רק מעט מתשמישי הקדושה שהיו בבתי הכנסת. מרבית כלי המתכת באזור נוצרו בידי אומנים מוסלמים, והיו רק יהודים בודדים שעסקו בצורפות. עם זאת, למרות ההשפעות הסביבתיות על עיצוב תשמישי הקדושה, ניכרת השפעה של מסורות יהודיות. צורת הרימונים, עיטוריהם, הכתובות החקוקות עליהם ושמותיהם מעידים על קשר עם קהילות היהודים בפרס.

קריאה בתורה בעזרת זוג ידיים. קובה, 1999
צילום: לאה מקדש שמעאילוב, מוזיאון ישראל

מבנה התא המשפחתי

המשפחה ניצבת בראש סדר העדיפויות של יהודי קווקז, והיא מסגרת ההתייחסות העיקרית של הפרט. מבנה המשפחה המורחבת הוא פטריאכלי. מדובר בחברה מסורתית, שהתאפיינה בעבר (וגם כיום) בפיקוח חברתי הדוק על נשים בפרט ויחסים בין המינים בכלל. נישואי תערוכת, שהם הצעד הראשון בדרך להתבוללות, כמעט ולא היו בעדה הקווקזית.

זוגות צעירים התגוררו, בדרך כלל, בבית הורי הבעל, ולעיתים הצטופפו גם אחים נשואים נוספים תחת אותה קורת גג. בדפוס המסורתי מילאה החמות (אם האב) תפקיד מרכזי כמנהלת ענייני הבית ומפקחת על האישה. בארץ חל פיחות במעמדה. עם זאת, ראוי לציין שמעמדה של האישה במבנה החברתי של כל עמי הקווקז, היה נחות בהרבה מזה של הגבר.

משפחתה של דוסיה אגרונוב לפני העלייה ארצה. 1971 (מתוך האלבום המשפחתי)

סולם הערכים של יהודי קווקז

על מנת להכיר את התרבות של יהודי קווקז, חשוב להתוודע לערכים מרכזיים המשמשים נר לרגליהם:

שמרנות: האופי השמרני של יהודי קווקז נועד לשמור על שלמות הקהילה, אך בה בעת מעכב את התערותם בחברה הישראלית.

יהדות: החינוך לנאמנות לערכים היהודיים ממשיך גם בארץ.

משפחה: העזרה למשפחה על כל מרכיביה עומדת בראש סולם העדיפויות.

הכנסת אורחים: האורח זכה לכבוד מלכים, כולל סעודה חגיגית. בארץ, כאשר משפחה אינה יכולה להרשות לעצמה אירוח כיד המלך, בשל מצוקה כלכלית, הביטחון העצמי שלה נפגע קשות.

כבוד האדם: יהודי קווקז מחנכים את ילדיהם מגיל צעיר לכבד את הזולת כמו שהוא.

עזרה הדדית ונתינה: סעד וסיוע לנזקקים בתוך המשפחה ומחוצה לה. לקהילה הקווקזית מסורת מכובדת של גמילות חסדים. בכפרים כמעט ולא היו עניים רעבים. תמיד היה מי שיעזור, יתרום בסתר או יספק מצרכים. בחג פורים היה נהוג להזמין את עניי הכפר לסעודה כיד המלך.

כבוד עצמי: אסור לוותר על הכבוד. כשמישהו פוגע בכבוד זולתו, חובה להגיב, כיוון שפגיעה בכבוד כמוה כאלימות פיזית.

כוח: אמצעי הרתעה מפני אויבים פוטנציאליים. יהודי ההרים במאות הקודמות נחשבו ללוחמים אמיצים, והגבורה הייתה מאז ומתמיד מרכיב חשוב במנטאליות ובאופי שלהם.

מועדים ומנהגי העדה

המנהגים שהיו נהוגים בקווקז, נשמרו בארץ חלקית או בשלמות. זקני וותיקי העדה זוכרים אותם היטב באהבה ובגעגוע ושמחו מאוד לשתף כאן כדי שנוכל להעלותם על הכתב. כל המנהגים המובאים בפרק זה, נכתבו בעקבות מפגשי ותיקים וותיקות העיר, בהנחייתה של דליה שמילוב.

שידוכים / הכרות / אירוסין

במימונה, בתום חג הפסח, אחד החגים הגדולים והמשמעותיים בקווקז, תושבים אשר גרו לאורך הרחוב הראשי נהגו לערוך שולחן בצידי הדרך ליד ביתם ועליו סימובר עם תה וכיבוד מתוק. האירוח היה נדיב, וכל מבקר יכול היה להתכבד.

הנשים והצעירות (בהן רווקות שהגיעו לפרקן) טיילו ביום זה במיטב לבושן. הן היו מתהלכות במורדות הישוב וקוטפות ענפי ערבה ירוקים אשר סימלו שפע והתחדשות. זה היה גם יום שהשדכניות והאימהות חיפשו עבור הצעירים כלות מתאימות מבין הצעירות בישוב.

לצעירים, לאימהות ולסבתות הייתה הזדמנות להביט על הבנות. מי שהייתה מוצאת חן בעיני אימו/ סבתו/ דודתו של הצעיר, ולאחר בירור של המשפחה על הצעירה, או אז הייתה נשלחת בקשה ל"חוזמוני" (בקשת ידה של הצעירה) מצד המשפחה לצורך הכרות ובדיקת שידוך אפשרי. נציגות מהמשפחה (בד"כ הצעיר, הוריו, סבתא או דודה מבוגרת) היו מגיעים אל משפחת הצעירה ומבקשים את ידה.

במידה וכן, בשלב הבא, הורי הבחור היו מגיעים אל הורי הצעירה המיועדת, משוחחים ומכירים ומחליטים על ההמשך. במקביל, התקיימה הכרות ראשונית ושיחה בין הצעיר לצעירה בחדר נפרד.

משפחת הכלה מכבדת את משפחת החתן בדברי מתיקה וכוס תה. אסור היה לשתות את כוס התה עד לאחר קבלת החלטה כי השידוך יוצא אל הפועל.

כאשר יש החלטה - שותים את התה (האמינו שאם שותים את התה לפני, אז השידוך לא מצליח). כאשר מגיעים להסכמה, אימו או סבתו של החתן מוציאה טבעת ועונדת על אצבעה של הצעירה וקושרת מטפחת על ראשה (סימן לכבודה). זהו הסימן לאירוסין אשר לרוב נמשכים כשנה.

אירוע זה בדרך כלל היה מתקיים במוצאי שבת (יום שמביא מזל, תחילת שבוע).

שעות קלות לאחר מכן - כל היישוב מודע לאירוסין ולעובדה כי הצעירה הזו כבר לא פנויה.

לאחר מספר ימים, הצעיר מזמין את הצעירה להכרות. נהוג היה שהצעיר מביא לצעירה תכשיט במפגש הראשון. לאחר מספר מפגשים, אימו של החתן מבקשת רשות מאימה של הכלה להזמין את הכלה אליהם לצורך קניות לאירוסין ומבטיחה לשמור עליה כמו על הבת שלה. הקניות

לאירוסין כללו בגדים ונעליים בכפולות של שש או שתים עשרה ובנוסף, תכשיטים. במהלך האירוסין, בכל חג עד לחתונה עצמה, אימו של החתן שולחת לאם הכלה דברי מתיקה המתאימים לאותו חג (למשל, מגש פירות יבשים בט"ו בשבט או משלוח מנות בפורים וכדומה).

אירוע האירוסין: לאחר מספר חודשים, הורי הכלה והחתן מחליטים על קיום אירוע לחגוג את האירוסין. טקס האירוסין נקרא "גידושי" (מזכיר את המילה "קידושי") שכלל בין היתר את המוהר - המתנות שהעניק החתן לכלה. המתנות שאם החתן קנתה לכלה, מוגשות במגשים הנקראים "טבאקאו" - אשר מועברים לבית הכלה על ידי חברות, שכנות ובנות משפחה של החתן. כאשר כמה שיותר מגשים נשלחים לכלה, כך מעמדו ומצבו הכלכלי של החתן גבוה יותר.

במגשים נהוג שיהיה גם בקבוק יין מתוק וכוס צימוקים לבנים. במידה ויש סבתא בבית הכלה, מביאים גם לה מתנה סמלית.

על כל מגש שמגיע למשפחת הכלה, הוריה נותנים סכום כסף סמלי, אשר מועבר לאם החתן והיא מחלקת את הסכום בין הנשים אשר הביאו את המגשים לבית הכלה.

את המגשים האלה, אם הכלה לא מחזירה. הם נשארים אצלה עד לשבת הראשונה אחרי החתונה. בבית הורי הכלה, פותחים שולחנות עם אוכל לאורחים. הורי החתן מזמינים רב, אשר מברך את החתן והכלה עם כוס יין וצימוקים, והחתן עונד טבעת אירוסין לכלה המיועדת.

במידה, ומסיבה כלשהי מישוה מבני הזוג לא מעוניין להמשיך בזוגיות זאת, הצד שאינו מעוניין בזוגיות זו אמור להחזיר את כל המתנות וההוצאות שהיו.

"טבאקאו"

התונה

לרוב, היה נהוג לקבוע את מועד החתונה כחודשיים מראש. אם קרובים של החתן או של הכלה היו שרויים באבל על בן משפחה שנפטר, היה נהוג לבוא לבקש את הסכמתם לקיום האירוע.

חלוקת הזמנות - תפקיד חשוב שהיה מוטל מספר חודשים מראש, על שניים שלושה מבני המשפחה או חברים מקורבים שעליהם סומכים ומאמינים בהם. אליהם היה מצטרף ילד מבני המשפחה. אסור להורים ולא לחתן/כלה לחלק הזמנות בעצמם.

היה מקובל להזמין את כל הקהילה ולא לקפח אף אחד. על ההזמנה רשמו את שם הבעל ואביו של הבעל (אסור היה לכתוב את שם האישה על ההזמנה). אם אין אב בבית, כותבים את השם של הבן הבכור עם שם אביו.

החלוקה הייתה אישית וכל מי שקיבל הזמנה - נתן למחלק סכום כסף סמלי. סכומים אלה נשארו אצל המחלקים והיו כשכר טרחתם. תפקידו של הילד המלווה היה לשאת את סכומי הכסף.

ההכנות לחתונה: היו בקהילה נשים שכוננו "קייבונני". אלה היו נשים אשר נודעו בכישורי הבישול שלהן. היו פונים אליהן ומגייסים כ-5-6 נשים שהגיעו למשך כמה ימים לפני החתונה ובישלו את כל המאכלים, כאשר הן הכינו מראש את רשימת המצרכים הנדרשת לבעל השמחה.

הנשים החלו את הבישול, לא לפני שהמארחים דאגו לתפור להן סינר וכיסוי ראש מיוחד וחדש לאירוע. נשים אלה מילאו את התפקיד ללא תמורה והיה זה כבוד גדול עבורן שבחרו בהן.

ימים מספר לפני החתונה, נפגשו הורי החתן והכלה ועשרה גברים מהקהילה בבית הורי הכלה עם רב הקהילה, לניסוח הכתובה ("הכתובו"). פריטי הנדוניה שצוינו בכתובה הובלו לבית משפחת החתן בתהלוכה בחוצות היישוב, כך שכולם יוכלו לראות את הנדוניה ולהביע דעה על רוחב ידם של ההורים של הכלה, לטוב ולרע.

תפקיד נוסף היה "טומוטי" גבר האחראי להתנהלות התקינה של האירוע, ללא תמורה.

תופרות שמיכות נדוניה לכלה

החתונה התחלקה לשני אירועים - אירוע הכלה ואירוע החתן:

האירוע של הכלה: יומיים לפני האירוע, הכלה הולכת עם "ינגה" וחברות לטבול בחמאם. תפקידה של ה"ינגה" היה להדריך את הכלה לליל הכלולות ולשאת מנורה כשהכלה יוצאת מביתה לבית החתן.

ביום האירוע של הכלה קבוצה מצומצמת של חברים וקרובים של החתן ("ברור דומור") מגיעים אל הורי הכלה ומביאים עימם "טאבק וורגולי" - מגש עם תלבושת מלאה ומפוארת (בסגנון שמלת כלה) ומגש עם שמלת כלה (תלבושת מלאה של כלה) ותכשיטים עבור הכלה. מספר שעות לפני האירוע, הכלה יוצאת מביתה ועוברת בין חברותיה ומזמינה אותן אישית לשמחה (סוגדושי).

לחתן ולכלה ישנו מקום מכובד ומיוחד באולם כאשר ברקע נתלה שטיח מפואר.

בכניסה של האולם מוצב שולחן ערוך עם כיבוד ובו יושבים 2 אנשים ממשפחת הכלה אשר רושמים את סכומי הכסף שניתנים כמתנות לזוג. כל אורח מכריז את שמו ושמו של אביו ואת סכום הכסף שניתן וזה נרשם באותו המעמד. אישה שנכנסת לאולם ללא בעלה, מכריזה את שם בעלה ושם אביו. מתנות הכסף המתקבלות מהאורחים - מיועדות להורי הכלה.

בסיום ערב החתונה של הכלה, נשארים המשפחה והחברים הקרובים וכן 1-2 נגנים מהלהקה. ה"ינגה" מכינה חינה לכלה. אחד מהאחים יחד עם ה"ינגה" לוקח את קערת החינה לבני המשפחה והחברים שיושבים במעגל. מורחים את החינה על כפות הידיים של המשתתפים וכל אחד מהם משאיר בתוך החינה, סכום כסף סמלי, כאשר הראשון ששם את הכסף הוא אביה של הכלה.

הזמרים מלווים בנגינה מישהו מבני המשפחה של הכלה שמקריא את שמות הנפטרים של המשפחות ואח"כ את שמות החיים במשפחה "בניגורו, בניגורו, אבא של הכלה, בניגורו" (פירוש המילה בניגורו - "בני חורין").

מטרת קריאה זו היא לכבד את הנפטרים וגם את החיים. חשוב להכין את הרשימה מראש כדי לא לשכוח אף אחד.

דוסיה אגרונוב מתעדת את רשימת המתנות בכניסה לחתונה (מתוך האלבום המשפחתי)

טקס החינה

האירוע של החתן: למחרת האירוע של הכלה, בשעות הצהריים מגיעים לבית החתן בני המשפחה, שכנים וחברים קרובים ("ברור דומור") הלבושים בהידור. הם מלווים את החתן לבית הכלה בליווי נגינה ובליווי בני משפחה וחברים ונשים שהחזיקו בידיהן נרות. החתן והמשפחה הקרובה והחברים עולים לביתה כדי להוציאה מביתה.

בדלת הבית עומד אחד מאחיה של הכלה עם בן משפחה נוסף, ומבקשים "רח-פולי", סכום כסף סמלי. על גובה הסכום מנהלים מו"מ, ואז נותנים להם להיכנס לבית ולהוציא את הכלה. סכום כסף זה עובר לאח של הכלה.

היציאה מבית הכלה מלווה ב-3 פריטים: מראה עם סרט אדום, כדי שהכלה תהיה נקייה ומבריקה כמו מראה. עששית - "למפה", שיהיה לה אור כל חייה. העששית הייתה נישאת על ידי "ינגה" קרובת משפחה של הכלה. ומגש עם סט של 6 כוסות וסוכר כדי שיהיו לזוג חיים מתוקים ומלאים.

פריטים המלווים את הכלה

הכלה נפרדת מהמשפחה ומההורים. היא נוהגת להודות להם על גידולה ועל כל מה שהעניקו לה. הזוג רוקד ברחבת הכניסה לביתה ואז ממשיכים אל בית החתן. כאשר הכלה נכנסת לבית החתן, החמות ממתינה עם צלוחית דבש בכניסה לבית. החמות טובלת את כף ידה של הכלה בדבש, מלקקת את הדבש מאצבעותיה ומצמידה את כף ידה של הכלה עם הדבש מעל משקוף הדלת. זהו סמל ליחסים הטובים ולדבקות של הכלה הצעירה במשפחת בעלה. מלווים את הכלה לחדר מקושט שהוכן על ידי אימו של החתן לכבודה ביחד עם נשות המשפחה. אם יש תינוק זכר בבית, נותנים לכלה להחזיק את התינוק - סמל לתינוק זכר בקרוב. האורחים שהיו באירוע חתונת הכלה, מגיעים שוב לאירוע החתונה של החתן. טקס החופה והקידושין נערך על ידי רב הקהילה. ענידת טבעת הנישואין התקיימה בהתאם למנהג הקהילה גם בטקס האירוסין וגם בחופה. גם באירוע זה, טקס רישום המתנות וטקס ה"בניגורו" התקיימו כמו באירוע של הכלה. המתנות נמסרו להורי החתן.

כתובה, אזרביג'אן 1974
צילום: פטר לני, מוזיאון ישראל

טבילת יד הכלה בדבש והטבעתה על משקוף הדלת
באדיבות רגינה אגרונוב, מוסקבה

הילד מבקש רח'פולי עבור הכלה

שבת חתן

הורי הכלה וגם הורי החתן עורכים "שבת חתן" כל אחד בביתו. מי שלא הספיק להגיע לחתונה, מגיע בשבת חתן כדי לתת מתנה לזוג.

בשבת חתן היה נהוג שהורי הכלה שולחים מגשים מלאים בדברי מתיקה, בגדים ובשמים לחתן ולהוריו על ידי בני המשפחה וחברים. כמו כן לכל ילד/גבר שנמצא בבית שולחים חולצה לבנה חגיגית, זוג גרביים ומטפחת אף. לחברים של החתן קונים גרביים ומטפחת אף. אם יש סבתא או אישה מבוגרת בבית - קונים גם לה מתנה צנועה כמו מטפחת ראש וכדומה.

אחרי שבת חתן, במשך 4 שבתות נהגה אם הכלה, לשלוח לבית הורי החתן מצרכים לשבת כולל בשר, ירקות ושתייה.

במשך שבוע לאחר החתונה הכלה לא יוצאת מחדרה. בדרך כלל נהגו להיכנס אליה לחדרה ויושבים איתה. כאשר אין איש בבית, היא יכולה לצאת ולהסתובב בתוך הבית.

לאחר שבוע, אביו של החתן רוכש תכשיט לכלה ומזמין אותה לצאת מחדרה. האב מנשק את הכלה על מצחה, מעניק לה את התכשיט וזהו סמל לקבלתה למשפחה בכבוד. לאחר מכן, היא יכולה לצאת מחדרה.

אחרי חודש-חודשיים הורי הכלה, מגיעים לבקר את הכלה ומביאים מתנה לבני הזוג. כל החגים נחגגים אצל הורי הבעל. היא שייכת למשפחתו.

לידה/ינקות

מיידעים את הקרובים על הריון קרוב רק כאשר הוא מתקדם. מקפידים על מנוחתה של אישה הרה.

במידה ונולד בן בכור - אם הכלה מחויבת לקנות את כל צרכי התינוק ותכשיט או מתנה גדולה משמעותית לילדת ("גופרה גושה"). אם נולדה בת, אם הכלה לא מחויבת להביא "גופרה גושה". את ה"גופרה גושה" מביאים באירוע הברית. כל מי שמגיע לבקר את היולדת, מגיע עם מתנות. ביקור היולדת הוא חובה למשפחה וחברים קרובים.

מי שמחליט על שם היילוד הם בדרך כלל הורי הבעל. אסור לקרוא בשמות אשר קיימים כבר במשפחות הכלה והחתן (מלבד שמות ההורים של החתן).

ליולדת, במהלך שמונת הימים בהם שהתה בבית החולים, הכינו מאכלים אשר האמינו שהם מחזקים אותה (לדוגמא: "פוטרוג" - מתכון בעמוד 66) אשר מביאים ליולדת מספר שעות לאחר הלידה.

ליולדת הטרייה ולבעלה, במהלך כחודש אסור להגיע למסיבת חתונה ולבית אבלים ועדיף גם לא להיראות בציבור כדי שלא תתקשה להביא ילדים נוספים ("צ'ולאי").

כאשר בקעה השן הראשונה אצל התינוק - נהוג היה שסבתא מכינה מאכל בשם "גנדום הדוש", מזמינה קרובים וחברים ויושבים בחברותא לאכול (ראה מתכון בעמוד 67) על מנת לשתף את הסביבה בחגיגה. נוהג נוסף היה לגזור פתח קטן בתחתית הגופייה של התינוק כדי "לפתוח" את נתיבי השיניים הבאות בקלות יתרה.

ברית מילה

עבור הסנדק היה כיסא מיוחד אשר היה מקושט במטפחות צבעוניות. הסנדק היה אדם מבוגר ומכובד. במידה ובקהילה היה אדם שהיה באבל - הוא היה מקבל את הכבוד להיות הסנדק. בזמן הברית נושאות הנשים נרות דולקים, והיה נהוג להגיש גרגירי חומוס מבושלים כחטיף. בערב או לאחר מספר ימים הייתה מתקיימת מסיבה גדולה. אם נולדה בת, לא עשו מסיבה לכבודה.

כסאות לברית מילה לסנדק ולאליהו הנביא

טקס ברית המילה

מגש וכלי מילה. קובה, שנות ה-50 של המאה ה-20
צילום: פטר לני, מוזיאון ישראל

שמות הילדים

יש משמעות גדולה להמשכיות של השמות.

שמות הילדים ניתנים על שמות הורי הבעל ובני משפחה שנפטרו. ההורים מחליטים למי מילדיהם הם נותנים את "הרשות" להעניק את שמם לנכדים. לאישור זה יש ערך הרבה יותר גדול מכסף. בדרך כלל האישור ניתן לבן הבכור ולבן הקטן (רק לבנים). רק לנכד אחד מותר לשאת את שם הסבא (או שם הסבתא - לנכדה). כמו כן לאותו בן אסור ששניים מילדיו יישאו את שמות שני הוריו ואף לא שם דומה, אלא אם הוא בן יחיד.

לאישה אין זכות לתת את שמות הוריה לילדים שלה. אבל, במידה והאישה היא בת יחידה, היא רשאית לתת את שמות הוריה לנכדים.

זו הייתה תחרות בין האחים על הזכות לקרוא לילדיהם על שם הוריהם. הבחירה של ההורים בילדים שיישאו את שמם נבחנה גם על פי היחס של הכלות לחמות.

דליה שמילוב, סבתה ונכדתה - שלושתן באותו שם

ירושה

לא נהוג היה להוריש לבנות אלא רק לבנים. בנות קבלו את חלקן בנדוניה, כאשר התחתנו. מכיוון שנהוג היה שהורים מזדקנים מתגוררים עם הבן הצעיר, כך יצא שהבן הצעיר גם ירש בדרך כלל את בית הוריו לאחר שטיפל בהם לעת זקנה. רכוש ההורים מתחלק רק בין הבנים.

אבלות

בעת צער הנופל על משפחה במות אחד הקרובים, כל החיכוכים והמריבות נשכחות וכולם מגיעים להשתתף בצער. אחד מבני המשפחה לוקח אחריות ומזמין נשים לארגן סעודה, הממתינה למשתתפים בצער המשפחה, לכשישובו מבית העלמין.

נשים מבשלות למנחמים

בזמן הקבורה, הנשים ממתינות מחוץ לבית העלמין כאשר הגברים הולכים ומלווים את הנפטר לקבר. השתדלו לקבור את הנפטר סמוך לפטירתו כדי לא לחלל את כבודו. על גבי הנפטר נהגו להניח פריט מהודר מהבית (כגון, כיסוי מיטה). כאשר סיימו את הקבורה, נתנו את הפריט לבן הזוג לשמירה. פריט זה שימש גם לטיפול בהרחקת פחדים מבני המשפחה, על ידי טבילתו במים וטעימה ממים אלה. בתום טקס הקבורה, המשפחה מזמינה את קהל המשתתפים לביתם לטעום "בורוכו" (תפוא"א מבושל, ביצים קשות, תפוח עץ, גבינות, דגים, ירקות וכדומה). במידה והנפטר מעל גיל 80 (נחשב לשיבה טובה), במהלך ה"שבעה", משפחת הנפטר מחלקת שי קטן לקרובים (לדוגמא: מטפחת ראש או צעיף). אסורה אכילת בשר בזמן השבעה למשפחה הקרובה לאות צער. ישנן נשים שתפקידן הוא ל"קונן" על המת. נשים אלה באות מיד עם הישמע הבשורה ותפקידן הוא לבכות את מותו של האדם ולהדריך את המשפחה במנהגי האבלות. הן מכינות את הבית, מפנות את הרהיטים ומציבות מזרנים. הן יושבות עם המשפחה ואוכלות ביחד אתם את האוכל על מפה לבנה שנפרשת על השטיח.

המקוננות שרות את הקינה ובוכות על המת ותוך כדי כך, הן מזכירות גם את הנפטרים הקרובים של המת ואת המתים של האורחים הבאים להביע צער. הן מחליפות אחת את השנייה כדי שהקינה תהיה ברצף.

הנשים והגברים יושבים ב"שבעה" בנפרד. מי שנשאר לילה ראשון ללון עם האבלים - מחויב להישאר כל ימי השבעה באותו הבית.

כל המבקרים בבית האבלים, מתכבדים בארוחות וכיבוד המוגש לאורך כל היום ברוחב לב. בקווקז, האבל נמשך 40 יום. המבקרים את משפחת הנפטר היו משאירים סכומי כסף סמליים למשפחה האבלה.

גם קרובי המשפחה והשכנים שהיו מקורבים לנפטר, לא התגלחו במשך 40 ימי האבל ושמרו על מנהגי האבלות (לא לחגוג, לא לשמוע מוסיקה וכדומה). הנשים התהלכו עם כיסוי ראש ובגדים צנועים. כל זאת היה כהזדהות עם צער המשפחה וכסמל לאחדות הקהילה.

במלאת 40 יום מתקיימת אזכרה בבית העלמין בשעות הבוקר ולאחר מכן מגיעים לסעודת מצווה בבית הנפטר. בסיום הארוחה, במידה ויש נכד או נכדה על שם הנפטר/ת, ראש המשפחה מכין שולחן של מתוקים ופירות יבשים, מברך ומעניק תכשיט ששייך לנפטר לילד או לילדה.

לאורך 4 שבתות שלאחר הפטירה, לא משאירים את המשפחה לסעוד לבדה את סעודת השבת. זאת מצווה להגיע לארוחות שבת בבית האבלים. המשפחה הקרובה שומרת על שנת אבל.

במידה והמשפחה היא בשנת אבל ומגיע מועד "תשעה באב" - המשפחה שוהה בבית חשוך. שכנים וקרובים עוברים ממשפחה למשפחה ומנחמים. נהוג היה להכין בימים אלה של תשעה באב את ה"דוגובו" (ראה מתכון בעמוד 72)

גברים אבלים
צילום: פאיג גונגוב

נשים אבלות
צילום: פאיג גונגוב

יישוב סכסוכים

כאשר היו סכסוכים בין בני זוג או בין אנשים בקהילה, היו מנהיגים מהקהילה (גברים ונשים) שהיו מגשרים בין אלו שהסתכסכו. המגשרים היו מגיעים לבית אחד מהצדדים עם האנשים עמם הסתכסכו וניסו ליישב את הסכסוך בניהם. רבים מהסכסוכים נפתרו ומספר הגירושין היה נמוך ביותר בעקבות תהליך זה.

הגים ומועדים

ראש השנה

לכבוד השנה החדשה, נהוג היה לנקות את הבית ניקיון יסודי ולרכוש בגדים חדשים ונעליים חדשות לילדים.

לרגל החג נהגו מספר משפחות ביישוב להביא שוחט על מנת לשחוט כבשים ועגלים עבור כל הקהילה. המשפחות קנו מהם את הבשר הכשר לכבוד החג. כל הילדים היו מתקבצים עם נשותיהם וילדיהם לארוחת החג בבית משפחת אבי הבנים (משפחה פטריאכלית).

יום כיפור

קונים תרנגולות לפי מספר הנפשות במשפחה, הולכים לשוחט והוא מברך את בני המשפחה ושוחט את התרנגולות לכפרות. תרנגולות אלה אסורות לאכילה על ידי בני המשפחה.

אופים כיכרות לחם גדולות וקטנות. נותנים כנדבה תרנגולת אחת מהכפרות, כיכר לחם גדולה וקטנה לבני המשפחה המורחבת או לעניי היישוב. בני המשפחה המשיכו מדי שנה בשנה ביום הכיפור לתת נדבה לאותה משפחה שנתנו לה לראשונה. היה חשוב מאוד לחלק לכולם ולדאוג שיהיה לכל משפחה ארוחת חג מלאה וראויה.

לפני כניסת יום כיפור, מדליקים בבית נרות לכל בני המשפחה בשני מגשים נפרדים: אחד לבני המשפחה החיים ואחד לבני המשפחה הנפטרים. לאישה הרה מדליקים נר נוסף.

בארוחה המפסקת נהוג היה לאכול ארוחה משופעת מאכלים. ילדים החלו לצום מגיל 12 ואילך. למחרת, ביום הכיפורים נוהגים לבקר חברים וקרובים, לנשק את ידי המבוגרים ולבקש סליחה. בצאת החג מכינים דושפרה (מתכון בעמוד 70).

בקשת סליחה ביום הכיפורים. קובה, 2000

צילום: פאיג גונגוב

הדלקת נרות בערב יום הכיפורים, מגש כנגד הנפשות החיות בבית ומגש כנגד אלו שאינן עוד. קובה, 2000
צילום: פאיג גונגוב

חלוקת כיכרות לחם ביום כיפור

שחיטת תרנגולות ביום כיפור
צילום: לאה מקדש שמעאילוב, מחזיאון ישראל

סוכות - "ערבו"

לא נהוג היה לבנות סוכה בכל בית. הייתה סוכה משותפת בבית הכנסת או בשכונה לכמה משפחות. קונים אגוזים ומחלקים לילדים לצורכי משחק. בשמחת תורה - שרים ורוקדים בבית הכנסת עם ספר תורה, המקושט וכורך במטפחות צבעוניות וחגיגיות. ביום זה ביקשו משאלות והאמינו שהן מתגשמות. זה היה יום שבו נודרים נדרים וכורכים מטפחת חדשה סביב ספר התורה על מנת לתת תוקף לנדר. נהוג היה לתלות ענפי ערבה בכניסה לבית.

ספר תורה מקושט במטפחות
צילום: לאה מקדש שמעאילוב, מוזיאון ישראל

ענפי ערבה בכניסה לבית
צילום: פאיג גונגוב

ילדים משחקים באגוזים

חנוכה

החנוכייה הוצבה על אדן החלון על מנת שיראו מהרחוב את הנרות הדולקים. בחג החנוכה נהגו לאכול סופגניות, לביבות, עוגות מתוקות ונתנו לילדים "דמי חנוכה".

סמוך לחג החנוכה היה נחגג גם ה"נובי גוד" - השנה האזרחית החדשה. כולם היו מציבים עצי אשוח מקושטים, ומניחים מתנות לילדים. באותו ערב, חוגגים עם ארוחה חגיגית עם מגוון מאפים, מתוקים ושתייה ברוחב לב.

אנשים עובדים קבלו חופש מהעבודה והילדים יצאו לחופשה מבית הספר למשך שבועיים.

ט"ו בשבט

חג האילנות. בחג זה סופרה אגדה שהעצים "בוכים" לאלוהים על אובדן העלים שלהם והוא בתמורה היה מברך אותם בעלים חדשים ובפירות סמל להתחדשות וצמיחה. בערב, נהגו לאכול פירות יבשים, בורגול וקציצות ("שומוכופתא").

פורים

מכינים חלווה ולפה ("חסורות ולבש"). נהוג לתת "דמי פורים" לילדים ומשלוחי מנות בין האנשים. חברים היו נפגשים בבתי משחקים ושותים לשוכרה עד הבוקר. אנשים עשירים היו תורמים בסתר כסף לעניים באמצעות שמש בית הכנסת.

פסח

הניקיון לקראת החג היה יוצא דופן. נשים ונערות היו מתחילות לנקות את הבית חודשיים לפני החג, מנקות הכל באופן יסודי כולל השטיחים ואף מגעילים את הכלים. אדם מסוים מהקהילה היה אחראי על הגעלת הכלים של פסח. היו מביאים אליו את הסירים והכלים והוא קיבל תמורה כספית על עבודתו.

בעבר, כל מספר שכנות התקבצו ואפו יחד בחברותא את המצות לפסח. מאוחר יותר, היו מספר נשים מסוימות שהן היו אופות את המצות ומוכרות אותן לשאר בני הקהילה. נהוג גם בחג זה לקנות לילדים בגדים ונעליים חדשות.

בערב החג נהוג היה לאכול "אשכנה בבאי" (ראה מתכון בעמוד 67). זה היה חג גדול מבחינת הקהילה, אך מאכל זה שידר צניעות.

בחג, כאשר הילדים הגיעו לביקור אצל הסבא והסבתא, או לכל בית אחר, לעולם לא יצאו בידיים ריקות. נהוג היה להכין להם שקית עם ביצה, מצה ואגוזים.

השמירה על הכשרות של החג, הייתה מאוד קפדנית. היו מאכלים רבים שאסורים היו לאכילה מחשש לחמץ. את רוב המאכלים הכינו ידנית כדי לשמור על כשרות החג.

בפסח נהוג היה להכין יין מתוצרת ביתית ואנשי הקהילה זוכרים כי גם כמה שנים לאחר עלייתם ארצה, בני המשפחה שנשארו שם עדיין היו שולחים להם בקבוקי יין שהם עצמם הכינו.

החג היה חג של מארחים ומתארחים. אנשי הקהילה והמשפחה ביקרו אחד את השני והאירוח היה ברוחב לב.

במימונה, נהוג היה לשים ענפים של ערבה בתוך קמיון, דבר המבשר על שפע והתחדשות באביב. בתום ימי הפסח, אב המשפחה היה מביא קמח, שם קורט קמח על הלשון של כל אחד מבני המשפחה יחד עם סוכריה ואז מתחילים לאכול את הארוחה שמתחילה את החמץ.

כלי מטבח לפסח, ערב תרבויות 2003 (אוסף פרטי פרידה יוסיפוב)

ליל סדר, קובה, סוף המאה ה-19
באדיבות בית התפוצות

שבועות - "עסלתה"

נהוג להכין "פאדי" שהוא לחם מתוק ואורז מבושל בחלב ושמיר. עורכים שולחן עשיר עם דברי חלב, מתוקים ומאפים ממולאים בגבינות. מקשטים את השולחן עם ענפי שעורה.

ל"ג בעומר

היה מצוין כחג של הילדים. הילדים עברו מבית לבית בשכונה ואספו נפט ועצים למדורה. המדורה סימלה את "שריפת" הגויים והרחקתם מהקהילה היהודית. חג זה צוין כערב קהילתי וחברתי בו כולם נפגשו ושרפו במדורה תפוחי אדמה, בצל ואף הכינו בשרים "על האש". כאשר האש שככה מעט, הילדים קפצו מעל המדורה, בשירה וריקודים ("המיסאלי, המיסאלי, החיים של הגויים, המיסאלי"). בסיום, כל משפחה לקחה מעט מהגחלים לקמין בביתם.

תשעה באב

היה נוהג לעלות ביום זה לקברי היקרים בבית העלמין כולל הדלקת נרות ושטיפת המצבות. היה חשוב בצאת הצום לשטוף את הבית היטב בצורה יסודית, להתקלח כדי לטהר את הבית מהאבל, ואח"כ יושבים לסעודה לסיום הצום.

במשך שבוע שלם אסור לאכול בשר, אסור לחגוג אירועים משמחים ולרכוש פריטים חדשים. הנשים לא התאפרו ואפילו לחמאם לא הלכו (התקלחו בבית). בימים אלה נהוג היה להכין דוגובו (ראה מתכון בעמוד 72) ו"לובוש טוטי" (מלאווח קווקזי), וכן אוכלים במהלך השבוע "תפוחתה" - אורז עם אשל, מגוון דגים, וירקות שונים.

שישי שבת

במהלך השבוע, אב המשפחה היה השליט הבלתי מעורער של הבית. בימי שישי ניהול הבית עבר לאחריותה של האם או הסבתא והיא שלטה ביד רמה בענייני הבית.

הנשים טרחו והכשירו את הבשר שנשחט יחד עם כמה שכנים וקרובים לקראת הארוחה החגיגית. כמו כן הקפידו לאפות לחם טרי. בכל ארוחת שישי בערב אכלו "ירפגי" ואורז (ממולאים, מתכון בעמוד 68).

בימי שישי, גבאי בית הכנסת נהג לעבור בין הבתים, מקיש בדלתות ואוסף סכומי כסף קטנים או מוצרי מזון יבשים מכל משפחה כדי לממן את הסיוע שהוא מעניק למשפחות נזקקות לאורך השנה. חלק מסכומי כסף אלה היו גם למחייתו משום שעבודתו הייתה לתחזק את בית הכנסת לאורך השנה והחגים.

גם עקרות הבית נהגו לשלוח מאכלי שבת למשפחות עניים. הקפידו לא להשאיר אנשים רעבים בקהילה.

גבאי בית הכנסת באיסוף תרומות לנזקקים

אפיית לחם

צילום: רבקה גונן, מוזיאון ישראל

אמונות טפלות

לאמונות הטפלות היה מקום נכבד בתרבות הקווקזית והן נשמרות ברובן עד היום.

יולדות אחרות או להשתתף בחתונות (אירועים המוניים). כמו כן אסור לעשות בביתה עבודות כמו: תקיעת מסמר בקיר, סריגה, תפירה (פעולות אשר נשארות כקבע) מחשש שהיא תהיה "צ'ולאי" (עם קושי להיכנס להריון)

עריסה של תינוק - יש להניח על שטיח ולא ישירות על הרצפה. אסור לנענע אותה כשהיא ריקה. כדי לגרש רוחות רעות מהתינוק, מניחים מתחת לכרית, ספר תהילים קטן, ראש שום וחפץ מתכתי (חמסה או אבן טורקיז).

כלב עדיף על חתול. הכלב מביא מזל לבית, אוהב שמחת ילדים ולאכול מהפירורים שנופלים מידיהם. לעומת חתול שמעדיף לחיות בבית של זוג מבוגרים אשר יכינו אוכל והוא "יגנוב" מהם.

תכשיט זהב כלשהו, שומר על האדם העונד אותו, מהשטן. רובם המוחלט של יוצאי קווקז עונדים תכשיט זהב מסוג כלשהו (שרשרת, טבעת, צמיד).

כיסוי ראש אינו לשמירה על חום הראש אלא סימן לשמירה על כבודו של האדם: אישה - מטפחת ראש, גבר - כובע.

כאשר מישהו מהמשפחה יוצא לנסיעה, נהוג לא לטאטא ולא לשטוף את הבית עד שהוא מגיע ליעדו בשלום.

מניחים בקבוק מים מלא מחוץ לדלת הכניסה - סמל לשפע למי שיוצא מהבית.

כל מיכל ריק (דלי או בקבוק או דומה) - אסור שיהיה בכניסה ובתוך הבית - מסמל מחסור וריקנות. כמו כן בשולחן האוכל, לא משאירים בקבוק ריק. מייד משליכים אותו.

כדי להרחיק "רוחות רעות" או עין הרע מהבית - נהגו בכניסה לבית לתקוע שיפוד ברזל בפניה מאחורי הדלת או לתלות ראש של שום על משקוף הדלת.

עין הרע - אם מיד בצאתו של האורח מהבית, נשבר משהו - נהוג לשמוח כי כך "יוצאת" העין הרע.

אם נתקלים בחתול שחור - עדיף לעקוף וללכת בדרך אחרת.

גבר שיוצא מהבית בתחילת היום בדרכו לעבודה - האישה מברכת (מה שלמדה מאמה או מחמותה): "חודו קומק - ת'ירו קומק" - שכל הברכות והתורה הקדושה יהיו איתך ובמעשיך.

אישה, במהלך 40 יום אחרי לידה או יום נישואיה - אסור לה לבקר במקומות הבאים: בתי עלמין, לבקר

כאשר מקללים אדם אחר שלא נמצא איתנו,
מקדימים ומציינים כי המילים אינן חלות על
אוזניהם של הנוכחים.

יש להימנע ממריבות עם מבוגרים עריריים,
יתומים, עניים וחולי נפש. האמונה היא שהקללות
שלהם מגיעות ישירות לאוזנו של אלוהים. לכן,
הקפידו לשמור על אנשים אלה.

אסור להשליך לרשות הרבים קווצות שיער או
ציפורניים שנגזזו, או לדרוך על אלה של אחרים.
האמינו בקווקז כי רוחות רעות עושות בעזרתם
כשפים.

כאשר מאבדים פריט מסוים - האמונה הייתה
שצריך להפוך כוס ואז לאחר מספר שעות / ימים
הפריט יימצא באורח פלא.

אסור לכסות מראות, טלוויזיה (משום שזה סימן
לאבלות). מאמינים כי הנשמה של הנפטר שיוצאת
מהגוף אסור לה להיתקל בשקיפות דמותה.

בשולחו של אבלים לא מעמידים בקבוק וודקה, כי
זה סימן לשמחה. הבקבוק יהיה בשכיבה.

אדם שהגיע ללוויית נפטר, לאחר בית העלמין אם
הוא מגיע לביתו של הנפטר הוא צריך לטעום 3
סוגי מזונות: לחם, תפוח אדמה ותפוח עץ ולברך
עליהם ברכת המוציא, בורא פרי האדמה ובורא פרי
העץ ("בורוכו") לעילוי נשמת הנפטר. במידה ולא
אוכלים, מאמינים כי הנפטר יגיע לחלום של אותו
אדם ויכעס עליו.

אסור שיהיה בבית שעון שאינו תקין. מחשש
שיגרום לבריאות לא תקינה (תפקוד של הלב).

בתקופת בין המצרים, למשך 40 יום. אסור לשמוח/
ללכת לים או לבריכה. האמונה היא שאדם חשוף
בתקופה זאת לטביעה.

כדי ל"הוציא" פחדים מאדם שנבהל - מזמינים
את "מגרשת הפחדים" שהייתה עוברת בבית עם
ספל מים וכל מי שהיה חשש שהבהיל את האדם,
מתבקש ליטול את ידיו ("דאס אובזארה"). לאחר
מכן, האדם שנבהל - לוגם 3 לגימות קטנות מהמים
ושופכים מעט על פניו. בנוסף, שוטפים את רגליו,
קוצצים את ציפורניו ושופכים את המים עם
הציפורניים בצומת שיש בה 4 כיווני אור.

הפתרון לחלומות רעים - שיני שום / מספריים
מתחת לכרית.

אישים והמוניות בולטות

בקהילת יוצאי קווקז

הבנים ואנשי דת

הרב שגבייב שפטן ז"ל (1887-1972)

באדיבות המשפחה

היה רב גדול ומקובל, שוחט בקהילה, ושימש הגבאי של בית הכנסת היחידי בנלצ'יק. הרב שגבייב היה בין הבולטים ששמרו על המסורת היהודית ואיחד מאוד את הקהילה בנלצ'יק מול התבוללות בתוך האוכלוסייה המוסלמית והנוצרית מסביב. הרב היה רוקח תרופות טבעיות ואנשי הקהילה אשר היו באים לקבל טיפול ממנו, ראו בו "מלאך מרפא".

היה חשוב לו מאוד לשמור על הזהות היהודית והוא דאג לכך לאורך שנים רבות. הקהילה היהודית חבה לו ולרעייתו את העובדה שנותרו קהילה יהודית מאוחדת לאורך שנים.

שגבייב ממישה ז"ל (1898-1985)

רעייתו של הרב שפטן, אישה דתייה, צנועה ונעימה שהייתה לצד בעלה בשימור המסורת בקהילה היהודית בנלצ'יק.

תפקידה של ממישה היה לאחד את הנשים באמצעות מפגשים בנושאי המסורת היהודית. ממישה היגרה עם שני בניה אלכסנדר וולודיה לארה"ב שם נפטרה.

לזוג נולדו 6 ילדים:

גורשום ואנה שגבייב

ליבישו, (1916-2009) בתם הבכורה. המשיכה את דרכי אמה, עבדה בבית הכנסת במשך 30 שנים ודאגה בין השאר להכנת מצות לחג הפסח למשפחות. ליבישו נישאה לדוד קוקולייב ולהם ארבעה ילדים. שמעון שמילוב (בעלה של דליה) הוא הנכד הבכור שלה.

גורשום (1921-2006), רעייתו אנה שגבייב (1926-2004). לזוג נולדו שלושה בנות והן מתגוררות עד היום בישראל.

אלכסנדר (1936-2020), היה נשוי למריה ולהם נולדו ארבעה ילדים.

נטשה (1936-2012), הייתה נשואה לסמיון ולהם נולדו חמישה בנים. ארבעה מהם מתגוררים בישראל ובן הזקונים חזר להתגורר בנלצ'יק.

יעקב (1932-2017), היה נשוי למרוסיה והם היו זוג חשוך ילדים. אימצו ילד מבית יתומים שכיום חי בנלצ'יק ובעל מפעל מזון גדול.

וולודיה (1938-2020) - היה נשוי לחיבה ולזוג נולדו שלושה ילדים. ב-1972 היגרו לארה"ב ובן הזקונים שלהם קרוי על שמו של הסב, שפטן. הוא חונך וגדל בפנימייה דתית בירושלים וכיום רב בקהילה יהודית בארה"ב.

רבי יעקב בן יצחק ז"ל (1846-1917)

המוזיאון היהודי בקובה

רבי יעקב בן יצחק למד תורה מפי אביו וכן למד בבית ספר ריאלי לימודי חול ואת השפה הרוסית. בשנת 1868 בגיל 22 התמנה לרב ראשי ואב בית דין למדינות דאגסטון. במהלך כהונתו הוא עמד בקשרים עם רבנים שונים ואף החליף אגרות עם גדולי הרבנים ברוסיה, פולין, טורקיה, פרס כורדיסטן וארץ ישראל. הוא שכנע את קהילתו לעלות לישראל ורבים עלו ביזמתו.

בשנת תרס"ז לאחר 40 שנות כהונה כרב ראשי של דאגסטן התפטר מתפקידו ועלה לארץ ישראל עם אשתו ושני בניו. ארבעת בניו האחרים נשארו בקווקז.

בשנת 1908 הניח אבן פינה וייסד את המושבה באר יעקב שנקראה על שמו. הוא ורעייתו התיישבו בירושלים, ושם המשיך בלימוד תורה וכתובה. במלחמת העולם הראשונה סבל ממצוקת רעב וממחלות ושני בניו נלקחו לשירות בצבא הטורקי. ב-1917 נפטרה רעייתו ושבועיים לאחר מכן נפטר גם הוא.

תחומי התעניינותו היו מגוונים: ספרות, מדעי היהדות, תאולוגיה כללית, היסטוריה וארכיאולוגיה. הוא היה חבר בחברת "מרבי - השכלה" שבפטרבורג, כתב ופרסם מאמרים בעיתונות ובכתבי עט של אותה התקופה.

חלק גדול מכתביו ואגרותיו אבד אך המעט שנשאר שופך אור על חיי יהודי הקווקז. אגרותיו ששרדו נמסרו לארכיון באוניברסיטה העברית בירושלים.

חלוצים

עשהאל אביוב ז"ל - מהמייסדים של ראשון לציון

באדיבות אלבום המשפחות מוזיאון ראשון לציון

עשהאל אביוב נולד בקווקז ב-1887. בשנת 1905 עלה לארץ עם משפחתו שהתיישבה בבאר יעקב. עשהאל הניח את אבן היסוד לבית הראשון לראשון לציון הידועה כבירת החלוצים היהודיים. במסגרת פעילותו הציבורית, כיהן כיושב ראש גמילות חסדים וגבאי בית הכנסת "מקור חיים".

האחים ניסנוב- פעילים בולטים ביישוב העברי

צבי ניסנוב

צבי ניסנוב בשדות רחובות.
באדיבות: מוזיאון בית השומר

היה פעיל בולט ביישוב העברי, חבר ארגון "השומר", ומראשוני אסירי המחתרות. ניסנוב נולד בשנת 1881 בדאגסטן שבצפון קווקז. את חינוכו הצבאי רכש בצבא הרוסי, במלחמת רוסיה - יפן. שאף לעצמאות יהודית, ועל כן בשנת 1909 עלה ארצה מבאקו בעלייה השנייה בלוויית אימו ואשתו. עם עלייתו הצטרף לאחיו יחזקאל ניסנוב, חבר "השומר" והחל לשמור בכפר תבור. ניסנוב דיבר טורקית והשתתף במשא ומתן עם השלטונות בעת הצורך. בשנת 1912 נאסר ניסנוב יחד עם חברו חיים שטורמן על ידי הטורקים. הם ישבו בכלא עכו כשנתיים. ניסנוב היה לראש האסירים בכלא ומשם גם פעל. כשהטורקים הכריחו את התושבים בארץ לקבל על עצמם את הנתינות הטורקית, החלופה לגירוש מהארץ, ניסנוב נלחם כדי להשאיר כמה

שיותר יהודים בארץ וזייף תעודות ודרכונים שפתרו את היהודים מגיוס לצבא הטורקי. בתקופת מלחמת העולם הראשונה (1914-1918) היה אחד מפעילי "השומר" דאג להסתיר נשק, ולהבריח חברים מחובת עבודת הכפייה בצבא הטורקי. היה ממקימי הישוב כפר גלעדי.

ניסנוב נאסר על ידי חסן בק, עונה קשות והוגלה לטורקיה. ידיעת השפה ויכולתו כמתווך העמידה אותו בראש האסירים. הוא חזר לארץ לאחר המלחמה ועם אנשי גדוד העבודה עלה לעין חרוד והיה ממקימי הקיבוץ.

ניסנוב התגייס למשטרה הבריטית בגליל והיה אחראי ליחסים עם הערבים ולענייני הבטחון. אשתו ואם שלושת ילדיו, ורה, עמדה לצידו כל השנים. הקימה אז את ביתם בטבריה וניסנוב היה אחראי לביטחון מפעל החשמל בנהריים.

צבי ניסנוב נפטר ב- 1966 ונקבר בחלקת "השומר" בתל חי.

יחזקאל ניסנוב (1886-1911)

יחזקאל ניסנוב.
באדיבות: הפורטל הקווקזי

היה ממקימי הארגונים בר גיורא (1907) והשומר (1909), מחלוצי העלייה השנייה. נולד לשושנה ושמעון, יהודים הרריים בעיר טמיר-חאן-שורה בדאגסטן שבצפון הקווקז.

האווירה בה התחנך הייתה אווירת יושר ופשטות בקרב עדה גאה, שכל גבריה נשאו נשק והחופש והכבוד היו יקרים להם מן החיים עצמם. בגיל 13 יצא לבאקו ללמוד תפירה אצל חייט יהודי, ובהשפעת חבריו הפועלים הצטרף למפלגה הסוציאל-דמוקרטית הרוסית. מאוחר יותר, משעמד על כך שאין עתיד ליהדות בגולה, עבר לאגודת "פועלי ציון" והתקרב למתרחש בארץ ישראל.

בשנת 1906 עלה לארץ אחרי מסע תלאות של שנה שלמה. הוא הגיע לחיפה ומשם צעד ברגל לזיכרון יעקב. כמי שהחשיב במיוחד את השמירה העברית היה בין ראשוני המייסדים של ארגון "השומר". לאחר נישואיו עבר לגליל ושם עסק בשמירה וברכישת קרקעות. כשנקנתה אדמת פולה (מרחביה) נשלח לשם לסייע בעבודה ובשמירה. בכ"ה בשבט תרע"א, 23.2.1911 יצא יחזקאל עם חברו צבי בקר ממרחביה ליבנאל לחלק נשק במושבות הגליל. בדרך בין מרחביה לבית גן נרצח יחזקאל בקרב אקדחים עם כנופיה ערבית שהתקיפה אותם ממארב. הוא הובא לקבורה ביבנאל ומשם הועברו עצמותיו לבית הקברות של חללי "השומר" בכפר גלעדי.

צבא ובטחון

האלוף יקותיאל אדם - ז"ל

אלוף יקותיאל אדם ז"ל
צילום: משה מילנר

יקותיאל אדם בנם של אלישבע ויהודה (אדמוביץ) נולד ב-1927 בשכונת הקווקזים בתל אביב. השם יקותיאל ניתן לו על שם סבו שנפל בקרב בידי מרצחים בשנת 1916 בהגנה על פתח תקווה.

יקותיאל אהב טבע ונוף והתעניין בארכיאולוגיה והיסטוריה של העם היהודי. בצעירותו נמנה עם אנשי ההגנה וכאשר הוקם צה"ל - הצטרף לשורותיו כהמשך טבעי ובו גם מימש את כישורותיו והתקדם עד לשלבי הפיקוד הגבוהים ביותר.

במבצע "קדש" הניף את דגל ישראל על פסגת הר משה. למד מספר שנים בבית הספר למלחמה בצרפת וכששב ארצה, השתתף במלחמת ששת הימים ובמלחמת יום

הכיפורים והיה מפקד של מספר חטיבות ואוגדות. כמו כן, תכנן את מבצע "שלום הגליל" ומכאן נפתחה לו הדרך להתמנות לאלוף פיקוד הדרום ולראש אג"מ. לאחר מכן מונה לסגן הרמטכ"ל וראש אגף המטה הכללי. הוא הושאל למספר שנים למשרד ראש הממשלה והיה מועמד לשרת בתפקיד הרמטכ"ל בעתיד.

האלוף אדם היה שותף בתכנון ובהשתתפות בפעילויות צבאיות רבות ומורכבות כמו לדוגמה שותפות בתכנון מבצע אנטבה.

ביום י"ט בסיוון תשמ"ב, 10.6.82, ביום החמישי למלחמה בלבנון, יצא קוטי עם חברו, אל"ם חיים סלע, לסייר ביחידות צה"ל בחזית. הם סיירו במוצב הבופור, והמשיכו דרכם למוצב קדמי בבניין בכפר דוחה, שלידי העיר דאמור. בהיותו עם חבריו בבניין החלו מחבלים להפגיז את המוצב. חברות הקצינים שנקלעה להפגזה ירדה למקלט שבמרתף הבניין, ונתקלה במחבלים שמצאו בו מסתור. המחבלים פתחו באש והרגו שני מפקדי צה"ל. ביניהם היה קוטי. בן 54 היה במותו.

פוליטיקה

שמחה יוסופוב - ראש עיריית אור עקיבא לשעבר

שמחה יוסופוב נולד בעיר דרבנט ב-1977. עלה לישראל עם משפחתו לאור עקיבא. את שירותו הצבאי עשה בחיל ההנדסה הקרבית ולאחר מכן למד חינוך גופני בווינגיט. ב-1989 יוסופוב התמנה לסגן ראש המועצה.

בין השנים 1999 - 1991 כיהן בהתנדבות כיו"ר ההתאחדות של עולי קווקז בישראל.

ב-2003 יוסופוב נבחר לעמוד בראשות העירייה. הוא היה ראש העיר הראשון בישראל בן העדה הקווקזית. בתקופתו זינקה אור עקיבא באחוז הזכאות לבגרות והגיעה למקום ה-11 מכלל ערי ישראל. יוסופוב כיהן בתפקיד ראש העיר במשך עשור עד 2013.

יוסופוב נשוי, אב לשלושה ילדים וסב לחמישה נכדים. כיום, חבר במועצת העיר.

רפואה

ד"ר גבריל איליזרוב - ז"ל

מתוך אתר המכון הרפואי

איליזרוב גבריל בן אברהם, יליד 1921 היה ילד שישי למשפחה יהודית עניה של איכרים. אביו, אברהם איליזרוב הגיע מהעיר קוסאר שבאזרבייג'ן. את דרכו המקצועית עבר מרופא משפחה (1948) עד מנהל "המרכז המדעי הארצי לטראומטולוגיה ואורתופדיה" בברית המועצות (1987).

לאחר סיום המכון הרפואי בעיר קרים ב 1944, עבד באיזור קורגן, והמשיך לעבוד בתור כירורג ואורתופד בבית החולים האזורי בקורגן. שם החל לחקור דרכים לשפר את יכולת העצם להתאחות. ב-1952 ביקש רישום פטנט על מתקן שכלל טבעות מתכת ומוטות שמטרתן ליצור מעין שלד חיצוני המאפשר מניפולציה של תהליך איחוי העצם. ב-1954 קיבל את הפטנט וב-1961 הקים בבית החולים בקורגן את המרכז לשיקום כירורגי ואורתופדי, אותו ניהל עד מותו. המרכז נחשב למכון האורתופדי הגדול בעולם.

איליזרוב היה נשוי ואב לשלוש בנות. נפטר בשנת 1992.

עסקים וכלכלה

ד"ר גרמן זכרייב

צילום: ויקיפדיה

גרמן זכרייב נולד בשנת 1971 ביישוב קובה קרסנאיה סלובודה באזרבייג'ן. אביו היה העיתונאי והמשורר רשביל זכרייב ואימו עקרת בית. גרמן התייתם מאביו בגיל 7 ובשנת 1992 עבר לרוסיה והקים עסק מסחרי. הוא בעל תואר דוקטור לפילוסופיה. ב-2012 נבחר לסגן נשיא הקונגרס היהודי הרוסי.

זכרייב הוא פטרונם של היהודים ההרריים יוצאי הקווקז. למימוש חזונו בשנת 2001 הקים עם משפחתו את קרן הצדקה הבינלאומית "סטמגי" למען היהודים ההרריים, לסיוע בתחומי דת, רווחה וחינוך, שיקום והקמת בתי כנסת ומוסדות תורה וחסד ברחבי העולם ותשתית תקשורתית ענפה בין כל היהודים ההרריים.

ב-2011 בהשתתפותו של זכרייב הוקמה קבוצת תקשורת הכוללת אתרי אינטרנט ורשתות חברתיות, שמטרתם לאחד את כל נציגי הקהילה בכלי התקשורת. אתר הקרן גם השיק סדרת שיעורי וידאו בג'והורי, שפתם של היהודים ההרריים.

אחד ההישגים הבולטים במיוחד היה היוזמה לציון "יום השחרור וההצלה מגרמניה הנאצית" והכנסתו ללוח השנה העברי ולספר החוקים של מדינת ישראל. לרגל 70 שנה לכניעת גרמניה הנאצית הוכנסו שלושה ספרי תורה לכנסת, לכותל ולביתו של הרב קנייבסקי.

בשנת 2019 זכה זכרייב לעיטור הידידות הנשיאותי מנשיא רוסיה ולדימיר פוטין, על הסיוע בפיתוח התרבות הרוחנית של היהודים ההרריים והאחוה בין העמים, ועל היוזמה להנצחת זכרם של החיילים היהודים שנהרגו במלחמה נגד הנאצים. בשנה זו זכה בפרס נוסף "כנר על הגג" של איגוד הקהילות היהודיות ברוסיה. ב-2016 זכה במדליית טארג'י - הפרס הממלכתי של רפובליקת אזרבייג'ן שנוסד על ידי הנשיא, על תרומתו לאחוה בין העמים.

איליה אליזרוב אליזרוביץ

צילום: ויקיפדיה

אליזרוב נולד ב-1963 בעיר באקו באזרבייג'ן. בשנת 2006, הוא החל הכשרה מתקדמת באקדמיה הצבאית בתוכנית "הגנה וביטחון של הפדרציה הרוסית" ובשנת 2008, סיים את האקדמיה הרוסית למנהל ציבורי.

שימש בתפקידים בכירים כסגן נשיא חברת המניות המשותפת הסגורה "איגוד הבנקאות הבינלאומי". סגן העורך הראשי לנושאים כלכליים של ההוצאה לאור וכתב העת "משפט ומשפט". סגן הדומה הממלכתית של הפדרציה הרוסית, סגן יו"ר ועדת הדומה הממלכתית לרכוש. יועץ ליו"ר מועצת הפדרציה של האסיפה הפדרלית של הפדרציה הרוסית. עוזר ראש המטה של לשכת הנשיאות של הפדרציה הרוסית. מאז 2012 - עוזר לראש הממשלה של הפדרציה הרוסית ד"א מדבדב.

גוד ניסאנוב סמיונוביץ

באדיבות הפורטל הקווקזי

גוד ניסאנוב נולד בשנת 1972 להורים סמיון ומרגריטה בישוב קובה קרסנאיה סלובודה.

את הניסיון הניהולי שלו קיבל במהלך שנות עבודתו במפעל השימורים של אביו. לאחר מכן, היה מעורב בעסקים הקשורים להובלה ומכירת נפט ומוצריו. כיום עיקרי הנכסים של ניסנוב מרוכזים בנדל"ן מסחרי.

בשנת 2014, נשיא רוסיה ולדימיר פוטין העניק לניסנוב את אות מסדר הידידות. שנה לאחר מכן חתם פוטין על צו להעניק לניסנוב מדליית זיכרון "70 שנות ניצחון במלחמה הפטריוטית הגדולה של 1941-1945".

בסתיו 2014, הוא פתח את Food City agrocluster, מרכז המזון הסיטונאי והקמעונאי הגדול ביותר ברוסיה על שטח של 85 דונם.

בספטמבר 2014 נבחר ניסנוב לסגן הנשיא של הקונגרס היהודי העולמי, המאגד קהילות מ-115 מדינות. ניסנוב קיבל פרסים רבים על פועלו בתחום חיזוק הידידות בין העמים, הביטחון, פיתוח חיי הקהילה היהודית ועוד.

ניסנוב נשוי ואב לארבעה ילדים חובב צלילה וסוסים. ושולט בשש שפות.

זרח אילייב

באדיבות הפורטל הקווקזי

זרח נולד בקובה, קרסנאיה סלובודה אזרבייג'ן בשנת 1966. זרח אילייב למד את תחום ייצור הנעליים מאביו. אילייב הראה רוח יזמית מגיל צעיר. למרות שלמד לייצר נעליים, לא הסתפק בכך ועד מהרה פיתח סדרת מוצרים משלו, שכללה ייצור כובעים ושירותי חייטות אותם שיווק ביישוב קובה.

לאחר מספר שנים של עבודה, הוא עבר למוסקבה בתחילת שנות התשעים כדי לחפש הזדמנויות עסקיות אחרות. שם יצר שותפות עם גוד ניסנוב. שני אנשי העסקים נכנסו לתחום הנדל"ן המסחרי באמצעות השקת חברה בשם Kievskaya Ploshchad. הם החלו לרכוש ולפתח מספר פרויקטים נדל"ניים גדולים הכוללים קניונים, מסעדות, מרכזי מזון, בתי מלון ועוד.

כתומך נלהב בתרבות, זרח אילייב היה פעיל במספר יוזמות שמטרתן לשמור על המסורת והתרבות. במסגרת אחד הפרויקטים הללו, אילייב סיפק גב כלכלי לבניית מוזיאון המציג את המסורות, ההיסטוריה והתרבות של יהודי אזרבייג'ן ההררית.

כיום זרח הוא איש עסקים מצליח בתחום יזמות הנדל"ן.

חינוך

מלי מלכתה אליגוב ז"ל

(1970-2022)

צילום: דוברות העירייה

מלי ילידת היישוב קובה קרסנאיה סלובודה באזרבייג'ן. החלה את דרכה המקצועית במערכת החינוך בעיריית מגדל העמק בשנת 2004 וצמחה בה עד לראש המערכת כראש מנהל החינוך.

מלי נחשבה לאשת חינוך פורצת דרך ומוערכת אשר יזמה והביאה לבתי הספר תוכניות חדשניות, דחפה לשדרג את בתי הספר ולהעניק למורים ולתלמידים את מירב התנאים להצלחה. מלי הגתה והקימה את המרכז למיצוי ידע וכישורים מתוך אמונה כי כל ילד וילדה ראויים לשוויון הזדמנויות למימוש יכולותיהם וכישוריהם האישיים. כהוקרה והערכה על פועלה המרכז קרוי על שמה בית מל"י- מרכז למיצוי ידע וכישורים.

בשנת תשפ"א הובילה יחד עם ראש העיר וצוותי החינוך את העיר לזכייה בפרס החינוך היישובי הארצי היוקרתי והוכתרה ככלת פרס החינוך. עליה נאמר: עושה עשייה חינוכית מהלב ומהנשמה.

מלי הייתה נשואה ואם לבת.

ספורט

הכדורגלן ליאור רפאלוב

צילום: ויקיפדיה

רפאלוב נולד ב-1986 באור עקיבא למשפחה ממוצא קווקזי לאימו תרצה שנולדה בקובה ואביו יוסי שנולד בבאקו.

מגיל 18 החל רפאלוב לשחק במחלקת הנוער של מכבי חיפה.

בשנת 2004 אחרי שכבש 7 שערים, הוביל את נבחרת הנוער לאליפות ואף זכה בתואר הכדורגלן המצטיין של העונה בליגת העל של הנוער. בשנים 2011 עד 2018 שיחק רפאלוב בקלאב ברז' מליגת העל הבלגית. באוגוסט 2018 חתם בקבוצת רויאל אנטוורפן ובשנת 2021 חתם בקבוצת אנדרלכט בבלגיה. רפאלוב זכה בתואר "כדורגלן השנה" בבלגיה, ו"נעל הזהב" הבלגית בשנת 2020. בשנת 2022 הודיע רפאלוב על פרישה מנבחרת ישראל. הוא חי כיום בבלגיה, נשוי ואב ל-3 ילדים.

הזמרת יפה ירקוני (אברמוב) - ז"ל

צילום: יעקב סער

הזמרת יפה ירקוני נולדה ב-1925 בשם יפה אברמוב בעיר תל אביב למלכה ואברהם אברמוב סוחרי בדים ושטיחים.

הוריה היו יהודים קווקזים מבאקו באזרבייג'ן שעלו לארץ ישראל בתחילת שנות ה-20. את דרכה האומנותית החלה בגיל צעיר כשהופיעה יחד עם אחותה ואחיה בבית הקפה המשפחתי. למדה בסטודיו למחול קלאסי של גרטרווד קראוס, שם גם למדה לנגן בפסנתר. כעבור שנים התקבלה ללהקת הרקדניות של קראוס והופיעה עם הלהקה במשך 12 שנה, עד שבאחד המופעים ב-1945 נפצעה ברגלה ונאלצה לעזוב.

עוד לפני קום המדינה, ב-1947 התגיסה ירקוני לארגון ההגנה ושימשה בתפקיד אלחוטאית. את דרכה המקצועית כזמרת החלה בלהקת "החישטרון" של חטיבת גבעתי. במהלך שנות החמישים והשישים הפכה לזמרת מובילה בארץ. ירקוני הופיעה באולמות ובמועדונים נחשבים בעולם.

ב-1998 ירקוני זכתה בפרס ישראל בשנת היובל למדינת ישראל.

ב-2006 נערך לירקוני ערב הצדעה גדול בהשתתפות אומנים רבים. כיום קרואים על שמה, רחובות במספר ערים. ירקוני נפטרה בשנה 2012.

הזמרת שרית חדד

צילום: יח"צ

הזמרת שרית חדד נולדה בשם שרה חודדטוב בשנת 1978 להורים נקדימון ואלישבע שעלו עם משפחתם לישראל ב-1976 מהעיר דרבנט למגדל העמק. בשנת 1980 עברה המשפחה לחדרה. חדד היא בת זקונים מתוך 8 אחים. הוריה השמרנים התנגדו לכך שתבחר בקריירה מוזיקלית, אך היא התעקשה להגשים את חלומה. עוד בילדותה ובנעוריה, גילתה יכולות מוסיקליות יוצאות מהכלל ולמדה בעצמה לנגן בכלי נגינה מגוונים ורבים, כגון: גיטרה, פסנתר, קסילופון, אורגן, עוגב, דרבוקה, צ'לו, אקורדיון וטרומבון. ב-1992 החלה חדד להופיע, והצטרפה ללהקת "צעירי חדרה". ב-1994, באחת מהופעותיה של הלהקה בחוף סירונית בנתניה, חזה בה האמרגן אבי גואטה, התרשם מקולה המיוחד והציע לה חוזה הקלטות.

שרית חדד נחשבת לאחת מהזמרות המצליחות והמשפיעות ביותר בישראל. חדד זכתה 4 פעמים בתואר "זמרת השנה" וכן בתואר "זמרת העשור" בעשור הראשון של המאה ה-21.

ב-2002 נבחרה חדד לייצג את ישראל באירוויזיון. בנוסף נכללה חדד ברשימת "עשרים האומנים המושמעים ביותר ברדיו הישראלי" של אקו"ם. ב-2011 הוענק לחדד תקליט פלטינה על אלבומה העשרים. חדד היא אם לשתי בנות.

אנשי קהילת מגדל העמק

בפרק זה משתתפים התושבים אשר היו חלק מסדנת תיעוד מנהגי העדה צילומים: מאגר תמונות אגף הקליטה

שלמי גורשומוב

שלמי גורשומוב, בן 83.

שלמי עלה מקובה יחד עם רעייתו טורי ב-1979. יחד עימם עלו שבעת ילדיו, הוריו ואחינו שהיה מועמד לגיוס בצבא הרוסי וכדי למנוע את גיוסו של האחיין - צירפו אותו לעלייה. הם הגיעו ישירות למגדל העמק וגידלו משפחה לתפארת.

הוריו של שלמי נפטרו שש שנים לאחר העלייה לישראל.

הוא היה בין יוזמי בניית בית הכנסת של הקהילה במגדל העמק, מול ראש העיר דאז, שאול עמור ז"ל. מאז, כיהן עשרות שנים כגבאי בית הכנסת הקווקזי במגדל העמק ופרש מתפקיד זה בשנים האחרונות.

בקובה שלמי עבד כטכנאי אלקטרוניקה בתחנת טלוויזיה וגם בארץ השתלב במשרות בתחום האלקטרוניקה עד לפרישתו.

גם חלק מילדיו נדבקו בחיידק האלקטרוניקה ועדיין עוסקים בכך.

שלמי הינו אדם מקובל מאוד בקהילה ותרם רבות ממרצו וזמנו כדי לשמור על בית הכנסת ופעילותו לאורך השנים.

מקסים מדינה

מקסים, יליד מגדל העמק ומתגורר בה עד היום. אימו ממוצא קווקזי ואביו ממוצא ספרדי. מקסים בוגר וינגייט וכיום במקביל לעבודתו בהייטק, מפעיל בחמש השנים האחרונות עבור אגף הקליטה בעיריית מגדל העמק, סדנת אורח חיים בריא.

הכל החל כאשר מקסים הציע את הסדנא לאורח חיים בריא לאגף הקליטה, סדנה שעיקרה הטמעת הידע התיאורטי בשגרה היומיומית. כל זאת קרה לאחר אירוע בריאותי שחוה אביו, דבר שגרם למקסים להעלות את המודעות לאורח חיים בריא, ולהטמיע את המודעות בקרב נשות הקהילה וכך גם לגרום להן "להעביר את זה הלאה" למשפחותיהן ולסביבה הקרובה.

במסגרת תכנית זו, של משרד העלייה והקליטה, בהובלתה של דליה שמילוב, מתקיים חוג שכולל פעילות גופנית, מעקב מדדים בריאותיים, המלצה למזון בריא ועוד.

הסדנאות הפכו למבוקשות מאוד בקרב נשות הקהילה והן מקפידות להגיע מידי שבוע.

יש לציין את הסבלנות הרבה של מקסים, האהבה והמחויבות לנושא, הגורמים להצלחת התהליך במהלך השנים האחרונות.

שרקה יעקובוב

שרקה יעקובוב, בת 84

שרקה עלתה מקובה ב-1995 בגפה.

בעיר הולדתה הייתה מוכרת כגננת, גידלה דורות של ילדים והייתה אהובה מאוד. במהלך השנים פגשה בישראל משפחות אשר בהם טיפלה בילדותם והם זוכרים אותה כגננת חמה ומחבבת.

בתקופת עלייתה, בנותיה כבר היו נשואות. שתיים מהן עלו ברבות השנים ארצה והשלישית נשארה בבאקו עם משפחתה. שרקה הינה סבתא לנכדים וסבתא רבה לנינים.

המסר של שרקה:

לשמור על שלום בית. לדעת להיות סבלניים בין בני הזוג, להגיע לפשרות ולמצוא שפה משותפת. להשתדל לא להגיב מתוך כעס, אלא רק כאשר הרוחות נרגעות.

אסתר ישייב

אסתר ישייב, בת 87.

אסתר נישאה לזבולון ישייב (ז"ל) בשנת 1955 בקובה. בצעירותם, בעלה יצא מחוץ לעיר, לאורסיאט (מכירה בשוק) יחד עם גברים נוספים בקהילה והנשים נשארו לגדל את הילדים. החיים לא היו פשוטים והם התמודדו בהצלחה.

בני הזוג עלו ב-1979 עם חמישה מילדיהם. מספר שנים לפני כן, עלה הבן הבוגר עם רעייתו לארץ והמתין להם. המשפחה עלתה מתוך ציונות ורצון להגשים את החלום ולהגיע לירושלים. לאורך השנים, הזוג עבד במפעלים במגדל העמק ואסתר תרמה את חלקה בפרנסת המשפחה וגידלה את הילדים בכבוד.

אסתר הינה אישה צנועה וטובת לב, אוהבת שישכון שלום בין כולם: שכנים, חברים ומשפחה. נותנת ותורמת לאורך השנים ככל שניתן.

המסר שלה: חשוב לשמור על האחדות, והיחסים הטובים עם כולם.

שרה יוספוב

שרה יוספוב, בת 64

עלתה ב-1976 מקובה בהיותה בת 18, מיד לאחר שנישאה. את בעלה הכירה כשהמשפחות התגוררו באותו בניין. הוא עמד על דעתו מול אימו, שהוא מבקש את שרה לאשה, והם קיבלו את ברכתם של אביה ודודתה. שרה זוכרת כי עקב מצב כלכלי מאתגר, וויתרו על חלק מטקסי המתנות הנהוגים במהלך ההכרות והנישואין.

היה חשוב להם מאוד להינשא לפני העלייה ארצה, וכך עלתה עם כל משפחתה המורחבת. הזוג הגיע לנצרת עילית ולאחר 18 שנים עברו למגדל העמק, בה פתחו חנות מכולת וניהלו אותה. לאחרונה, המכולת הועברה לניהול הבן.

חשוב לשרה לשמר במנהגים:

את מאכלי העדה - בעיקר לנוכח העובדה שהילדים נישאו לכלות וחתנים מעדות אחרות. חשוב לה שהנכדים יכירו את המטבח העשיר של העדה.

דינה אבשלומוב

דינה אבשלומוב, בת 63

עלתה ב-1976 מקובה. לארץ הגיעה כרווקה עם הוריה ישירות לנצרת עילית.

המשפחה הייתה ציונית ורצתה לעלות לארץ ישראל. מיד עם הגיעה ארצה, החלה לעבוד במפעל "אתא" וממש ימים ספורים לאחר הגעתם, החלו ותיקי העדה לבקש את ידה והיא נישאה לבעלה שהיה בגילה באותה עת (18). לאחר נישואיהם עברו הזוג להתגורר במגדל העמק.

דינה נחשבת בקהילה כאישה מאוד נעימה, דורשת שלום ופשרה, בעלת לב גדול ורצון לסייע. דינה מוכרת במשפחת בעלה, כבעלת "כתפיים רחבות" הלוקחת על עצמה ניהול של כל אירוע, ומובילה אותו על הצד הטוב ביותר.

רעיה מתתייב

רעיה מתתייב, בת 66

עלתה ב- 1999 מבאקו, בגיל 23 עם 2 ילדים ובהריון מתקדם עם הילד השלישי. הם הגיעו ישירות לנתניה ולאחר מספר חודשים, עברו למגדל העמק בעקבות קרובי משפחה.

במהלך השנים נולדו 4 ילדים נוספים ורעיה עבדה במשך 22 שנים בחברת "וישי" כעובדת יצור בתחום האלקטרוניקה. כיום גימלאית.

חשוב לשמר: את הנוהגים שהיו מקובלים בחו"ל בדיוק כפי שהם (דיני ניקיון פסח וכדומה).

פאני רפאלוב

פאני רפאלוב, בת 74

עלתה ב-1976 מקובה לעפולה ולאחר תקופה קצרה המשפחה העתיקה מגוריה למגדל העמק.

המשפחה עלתה לישראל מסיבות ציוניות, יחד עם שבעה ילדים. בן הזקונים נולד מספר חודשים טרם זמנו ונחשב אז לנס רפואי. במשך 30 שנים עבדה במרכז הרפואי "העמק" בעפולה עד לפרישתה.

פאני שייכת למשפחה מאוד מכובדת ומקובלת. פאני גידלה במהלך השנים ילדים לתפארת, כולם משכילים ובעלי עסקים, שם גאוותה והיא דוגמא לאם למופת בחינוך הילדים.

פאני הינה אספנית של פריטים עתיקים מקווקז ולמבקרים בביתה ניתנת הצצה לבית קווקזי מקורי.

עדיין שומרת באדיקות את מסורת ומנהגי הקהילה.

ריטה מיליכוב

ריטה מיליכוב, בת 67

ריטה עלתה יחד עם בעלה ושני ילדיהם ובהריון מתקדם בשנת 1977 מבאקו. בארץ נולדו לזוג חמישה ילדים נוספים.

העלייה הייתה יחד עם קבוצה של שכנים ומכרים שרצו להגיע לארץ ישראל. לאורך השנים ריטה ובעלה דאגו למשפחות חדשות שעלו, ליוו אותם בתקופת ההתאקלמות בארץ ועזרו בכל הנדרש.

ריטה הייתה עקרת בית, אשת בית שנודעה בצניעותה ובשמירה קפדנית על הקודים התרבותיים של הקהילה, תוך גידול ילדים ומשפחה לתפארת.

ריטה התגוררה עם חמותה טלמו מיליכוב ז"ל שהייתה דמות מוכרת ומוערכת בקהילה כשדכנית וכמתנדבת לבשל ולארגן בכל מאורע - שמחה או אבל.

חשוב לה לשמר:

את הכבוד למבוגרים ואת המנהגים המסורתיים ששמרו על הקהילה במולדת.

מירה מנשרוב

מירה מנשרוב, בת 72

עלתה ב-1976 מקובה, בגיל 25 עם בעלה ושלושה ילדים (שניים נוספים נולדו בארץ). אביה ז"ל תמיד רצה לעלות ארצה אך נפטר בטרם עת ולא זכה. אמה מילאה את צוואתו ועלתה עם המשפחה.

גם לאחר פטירתו של בעלה, בגיל 47, עבדה מירה במקביל במספר עבודות כדי לפרנס היטב את המשפחה ולשמור על ילדיה שלא יצאו לתרבות רעה.

במהלך השנים של גידול הילדים היו למירה מחשבות לשוב לרוסיה כדי לגדל את הילדים במסגרת שמרנית יותר וכך לשמור עליהם.

אישה טובה ונעימה, לא מוותרת על מנהגי העדה בעיקר בחגים, מתנדבת לסייע בכל דבר.

רבקה סימנדויב

רבקה סימנדויב, בת 73

עלתה ב-1976 מקובה עם משפחתה למגדל העמק. העלייה הייתה בעקבות חלומו רב השנים של בעלה לעלות לישראל ולכאן הגיעו עם חמישה ילדים (בארץ נולדו שלושה נוספים).

רבקה עבדה בבית אבות כמטפלת 27 שנים וכיום בגימלאות. לבעלה הייתה נשואה 55 שנים. במלאת 50 שנים לנישואיהם, חגגו להם הילדים אירוע ברוב פאר והדר.

רבקה התגוררה עם חמותה תחת אותה קורת גג במשך 35 שנה. חמותה סייעה לה בגידול הילדים ובתמורה רבקה זכתה למצוות כיבוד אב ואם בטיפול בחמותה עד יומה האחרון של זו.

רבקה הינה סבתא לנכדים וסבתא רבה.

מסר של רבקה לדור הצעיר: להכיר ולהעריך את הפתיחות המודרנית שהתגלתה בישראל לקהילה, המאפשרת לילדים ולנכדים להתפתח לכיוונים נוספים ורחבים.

בת זהב גבריאלוב

בת זהב גבריאלוב, בת 67

בת זהב נולדה בקובה ולאחר נישואיה עברה להתגורר בנלצ'ק. בני הזוג, יחד עם שלושת ילדיהם עלו בשנת 1990 לקריית ים ולאחר שנה העתיקו מגוריהם למגדל העמק.

שנה לאחר מכן, אמה עלתה ארצה עם שלושה מאחיה של בת זהב. אביה של בת זהב נפטר בקובה ולא הספיק להגשים את חלומו לעלות ארצה. אמה נפטרה בשיבה טובה בגיל 97 וזכתה לנכדים ונינים רבים.

בת זהב עבדה 26 שנים במפעל "עוף העמק" ובגיל 60 פרשה לגימלאות. מאז שבעלה נפטר לפני כשלוש שנים, בת זהב מקפידה מאוד לשמר את הקשר עם האחים והאחיות ומשמרת את המסורת בכך שהיא דואגת לבשל את האוכל המסורתי ולשמור על המנהגים של העדה.

חשוב לה לשמר: את הקשרים המשפחתיים, המשפחה היא הדבר החשוב ביותר.

דוסייה אגרונוב

דוסייה אגרונוב, בת 70

עלתה ב- 1993 מדרבנט. התאלמנה כבר בשנות העשרים שלה. בעקבות הדרישה לגייס את בנה בזמן המלחמה, הקדימה דוסייה את עלייתה ארצה והמשפחה הגיעה למגדל העמק. לארץ עלתה יחד עם שלושת ילדיה וגידלה אותם בגפה. כיום סבתא לנכדים ואף זכתה לאחרונה לנין. במהלך השנים עבדה במפעלים כאורזת וכשהמפעל בו עבדה נסגר, החלה עבודתה כמטפלת בקשישים ועוסקת בכך עד היום. דוסייה נחשבת לאישה אסרטיבית וחזקה, שיודעת לעמוד על שלה ולטפל במשפחתה הקרובה והרחוקה. דואגת תמיד לילדיה ולמבוגרים במשפחה ומסייעת ככל שניתן. דוסייה מדברת רוסית רהוטה.

סימה מרואני

סימה מרואני (אברמוב) בת 61.

סימה עלתה עם משפחתה בשנת 1978 בהיותה בת 17. היה זה התגשמות חלומה של אמה - לעלות ארצה. כאשר הגיעו, אביה מאוד עוודד את ילדיו לצאת ללמוד. בגיל 19, יצאה סימה לקורס מטפלות לגיל הרך.

בשנת 1984 נישאה לבחור שלא מהעדה.

כיום סימה אם לארבעה ילדים וסבתא לנכדים, אותם גידלה במקביל לעבודתה כמטפלת בויצ"ו במהלך כ-40 שנה. בשנה האחרונה פרשה לגימלאות. בשנים האחרונות סימה מוצאת את עצמה "חוזרת אל השורשים" ולומדת מחדש את כל המתכונים מבית אמא, משתפת את המשפחה הקרובה ואף מעבירה את הידע לדור הבא.

חשוב לסימה לשמר: כבוד בין אחים, גיבוש ואחוה בין כל בני המשפחה ושימור המסורת גם במאכלים.

שריה יסטחרוב

שריה יסטחרוב, בת 64
שריה עלתה ארצה מקובה, בשנת 1995 כגרושה יחד עם בתה והוריה ישירות למגדל עמק. אחיותיה גרו אז בארץ. שריה מועסקת בעיריית מגדל העמק שנים רבות ובתה מתגוררת בעיר וכיום סטודנטית לחינוך. שריה נודעת בקהילה כאישה טובת לב וחמה מאוד, תמיד מאירת פנים ומחייכת. מסייעת לכל אדם בכל שירצה, בכל שמחה ועצב. נחשבת כאשת אמון בכך שאנשי הקהילה נעזרים בה בכל דבר. זו הייתה דרכה של אמה, ושריה ממשיכה דרך זו. חשוב לה לשמר: את שמחת החיים והעזרה לזולת כפי שהייתה נהוגה גם בקווקז.

ריטה סימחוב

ריטה סימחוב, בת 71
עלתה ארצה ב- 1989 מנלצ'ק. בעלה, שעבד בבית הספר של הרב גרוסמן, נפטר לאחר 12 שנים מיום שעלו. לארץ הגיעו עם ארבעת ילדיהם. כיום אחת הבנות מתגוררת בארה"ב ושתי בנות נוספות מתגוררות בסמוך אליה במגדל העמק. בנה היחיד, שהיה חולה, נסע לרוסיה סמוך לפרוץ מגיפת הקורונה לטיפול רפואי, ושם נדבק בקורונה. עקב מחלות רקע, היה מאושפז ונפטר שם לפני כשנתיים. ריטה זוכרת את השנים בנלצ'ק, בעיקר את הקהילה היהודית הסגורה, השומרת מכל משמר ומקפידה על מנהגי הדת, הפסח והכשרות. המשפחה התגוררה בשכונת לרב שפטון שגבייב ז"ל והיא זוכרת אותו כרב שהיה עבורם כתובת לכל דבר.

בית הכנסת של העדה הקווקזית במגדל העמק

בית הכנסת מהווה מקום מפגש ושימור המסורת של העדה במגדל העמק.

קיימת קומה יעודית המשמשת את הקהילה באירועים משפחתיים כמו: בריתות, ימי הולדת, ואף אזכרות.

את בית הכנסת מתחזקים ומנהלים 5 חברי ועד מתוך הקהילה:

דוידוב יפתח, יעקובוב ציון, דוידוב מאיר, שמילוב שי וניר אליגייב.

חברי הועד עושים את עבודתם נאמנה, מתוך רצון טוב ושמירה על בית הכנסת ועל ייחודו.

חברי הועד מקדישים את מרצם בהתנדבות מלאה למען הקהילה.

שטיחים בעבודת יד שהוזמנו במיוחד מקווקז לבית הכנסת של הקהילה
צילומים: ארכיון העירייה

עיריית מגדל העמק ותושביה זוכרים בגעגוע את הנופלים
במלחמות ישראל ופעולות האיבה, בני העדה היקרים מכל.

שוטר
הלל מישייב
בן מזל ויוחאי
בן 20 בנופלו

נפל ביום כ"ה בחשוון תשמ"ג (11.11.1982)

סמל שני
**אברהם
גודינצקי**
בן מרגלית ולב
בן 20 בנופלו

נפל ביום כ"ה בחשוון תשמ"ג (11.11.1982)

רב טוראי
איתן זכרייב
בן מרים ונוח
בן 20½ בנופלו

נפל ביום כ"א באלול תשס"ח (21.9.2008)

סמל שני
**רוני (רינת)
יוספוב**
בן סטלה ואדיק
בן 20 בנופלו

נפל ביום ד' בניסן תשס"ג (6.4.2003)

רב סמל בכיר
**נתן-ניקולאי
יוסיפוב**
בן סיבה ושלמי
בן 49 בנופלו

נפל ביום י"א באייר תשע"ו (19.5.2016)

רב כבאי
אורי סמנדייב
בן נטלי ומרדכי
בן 27 בנופלו

נפל בכ"ה בכסלו תשע"א (2.12.2010)

**נזכור ולא נשכח.
יהי זכרם ברוך.**

סמל
**מיכאל-מנחם
פסח**

בן דיאנה וגבי
בן 20 בנופלו

נפל ביום ט"ו בתמוז תשע"ז (9.7.2017)

תמונות מהווי הקהילה

צילומים: מאגר תמונות אגף הקליטה

טיול קהילה לצפת, 2007

טיולי הקהילה

תושבי הקהילה באילת, 2002

יום כיף בתל אביב, תיאטרון הבימה

טיול הקהילה בקובה

אירועים בקהילה

ערב קהילתי

שלמי מדליק נרות חנוכה בטקס קהילתי

מפגש משפחתי חובק עולם במגדל העמק

מסיבת חנוכה של העדה

מפגש נשיא המדינה עם התאחדות עולי קווקז, 2022

יום עיון תרבות יוצאי קווקז, 2010

השקת ספר מתכונים של העדה הקווקזית

אהובה גובני-חגי יחד עם דליה שמילוב בתערוכת עמותת סיכוי

מפגשים וסדנאות בקהילה

סדנת שפה משותפת הורים וילדים, 2006

העצמת נשות הקהילה, 2003

קורס מתנדבים בקהילה, 1998

קורס הורים וילדים, פעילות קהילתית

סדנא בן-דורית 2023

פוטרוג

נהוג להכין ליולדת מיד לאחר הלידה

מרכיבים:

1 בצל יבש - קצוץ דק

3 כוסות קמח

6 ביצים

2 ליטר מים

חצי כוס שמן (או חמאה מומסת)

מלח, כורכום, מרק עוף לפי הטעם

אופן ההכנה:

מטגנים בסוּטז' את הבצל בשמן, להוסיף את המים ומביאים לרתיחה. מוסיפים למים את התבלינים ומבשלים על אש קטנה.

במגש נפרד שופכים את הקמח, מזליפים באיטיות כוס של מים ומפוררים את הקמח בשתי כפות ידיים (כמו תהליך הכנת קוסקוס)

את פירוורי הקמח שנוצרו, מכניסים לנפה גדולה, ומנפים את הקמח לתוך קערה. את השאריות בתוך הנפה, שופכים לתוך הסוּטז' עם הנוזל תוך כדי ערבוב על אש קטנה.

את הביצים טורפים ושופכים באיטיות לתוך הסוּטז' עד שהביצים מבושלות (2-3 דקות).

אשכנה בבאי - בשר

כל משפחה קווקזית נוהגת להכין בערב ליל הסדר - סמל לצניעות העדה

מרכיבים:

1.5 ק"ג בשר טלה עם עצמות

3 ליטר מים

4 תפוחי אדמה גדולים

חצי צרור כוסברה

חצי צרור שמיר

3-4 גבעולי בצל ירוק

4 ביצים

מלח, פלפל שחור לפי הטעם

אופן ההכנה:

מרתיחים את המים ומוסיפים את הבשר. מנקים את הקצף שהבשר מפריש ומבשלים למשך כשעה. מקלפים תפוחי אדמה וחותכים לשניים. מוסיפים למרק וממשיכים לבשל עוד כחצי שעה. קוצצים את הבצל הירוק, כוסברה ושמיר ומוסיפים למרק. מבשלים 5 דקות נוספות. טורפים את הביצים ושופכים למרק ומבשלים עוד כ- 3 דקות. מוגש עם אורז לבן.

גנדרום הדוש

הסבתא מכינה לרגל בקיעת השן הראשונה של הנכד המשפחה והשכנים מוזמנים ואוכלים יחד

מרכיבים:

1 כוס חיטה

1/2 כוס שעועית לבנה

1/2 כוס שעועית אדומה

1/2 כוס עדשים שחורות

1/2 כוס חומוס

1/2 כוס אורז

2 בצל קצוץ

4 כפות שמן

מלח, פלפל שחור

נתח רגל פרה

אופן ההכנה:

משירים ללילה את השעועית והחומוס. בנפרד, מרתיחים את רגל הפרה מספר פעמים עד שהמים נקיים. מטגנים את הבצלים עם 4 כפות שמן. ברגע שהבצל מזהיב, מוסיפים את כל המרכיבים בסיר גדול, כאשר בתחתית הסיר מניחים את רגל הפרה ומביאים לרתיחה. שמים בתנור (או על פלטה) בחום נמוך למשך כל הלילה.

ירפגי - כרוב ממולא בשר

מנה המוגשת בימי שישי וכאשר מארחים

מרכיבים לרוטב:

200 גרם אלו (מיובש) או רוטב תמרים
חמצמץ או טורשי
4 כפות רסק עגבניות
מלח

מרכיבים:

1 ק"ג בשר טחון (רצוי עם שומן)
2 בצלים יבשים גדולים, קצוצים דק
1/2 צרור כוסברה קצוצה
1/2 כוס אורז
1 כרוב גדול
1/2 ק"ג בשר עם עצם
פלפל שחור, מלח

אופן ההכנה:

מערבבים את הבשר הטחון עם הבצל הקצוץ, כוסברה, אורז ותבלינים.

מרתיחים בסיר גדול את הכרוב עם האלו ולאחר ריכוך ראשוני של הכרוב, פותחים בזהירות את

העלים. את האלו מסננים ושומרים בצד לרוטב.

ממלאים כל עלה במנה נדיבה מתערובת הבשר ומקפלים בצדדים ואז מגלגלים לאורך. מניחים בסיר את הבשר עם העצם ומים עד לכיסוי ומרתיחים כחצי שעה. מנקים את הקצף שנוצר, מסננים את הבשר ושומרים את המים שבהם בושל בצד.

מסדרים בסיר גדול את הבשר עם העצם, מעליו מניחים את הממולאים ומעל שופכים את מי הבשר. כשהמים רותחים - מנמיכים את הלהבה ומבשלים כחצי שעה על אש קטנה.

בקערה, מוציאים את החרצנים של האלו, מרסקים אותו היטב ומערבבים עם רסק העגבניות והמלח ומעט מים ומכניסים לתוך הסיר, ממשיכים את הבישול כחצי שעה נוספת על אש קטנה. מוגש בתוספת אורז לבן.

אורז לבן

מוגש עם ירפגי

מרכיבים:

2 כוסות אורז בסמטי

1/2 כפית מלח

3 כפות שמן

2 ליטר מים רותחים

אופן ההכנה:

שוטפים היטב את האורז ומשרים בקערה עם מים. מרתיחים 2 ליטר מים בסיר, מוסיפים את המלח ואז את האורז שהושרה במים ונשטף. מרתיחים את האורז ואז מנמיכים לאש קטנה. ממשיכים לבשל עוד כ-15 דקות ללא מכסה. מסננים את האורז ומחזירים לסיר ללא הנוזלים. מכסים עם מגבת ומעליה את המכסה ומבשלים על אש קטנה מאוד למשך 20-30 דקות (רצוי לשים מגבהה ממתכת מעל הכיריים כדי שהאש תהיה קטנה ככל שניתן) ואז מכבים את האש. מפרידים מעט את הגרגירים בעזרת מזלג.

חשיל

נהוג להגיש לכלה בבוקר שלאחר ליל הכלולות

מרכיבים:

200 גרם חמאה

2 כוסות קמח

כורכום, מלח

2 ליטר מים (לפי הצורך)

אופן ההכנה:

מטגנים את הקמח עם החמאה ומערבבים עד שצבע הקמח משתנה לזהוב. מוסיפים מים תוך כדי ערבוב למניעת גושים, עד למרקם סמיך. מוסיפים מעט כורכום ומלח. בהגשה - זולפים כפית דבש מעל ומגישים.

דושפּרה

נוהגים לאכול במימונה

רכיבים למילוי:

1 ק"ג בשר בקר טחון מעורב עם בשר כבש

2 בצל יבש קצוץ דק

1 צרור כוסברה קצוצה דק

1 כפית מלח

1/2 כפית פלפל שחור

רכיבים לרטבים:

7-8 שיני שום כתושים מעורבבים עם חצי כוס חומץ

תרכיז תמרים (טורשי) או רוטב רימונים (נרשרב)

רכיבים לבצק:

1 ק"ג קמח

2 ביצים

1 כפית מלח

מים לפי הצורך

רכיבים למרק:

4 ליטר מים

4-5 כפות שמן

7-8 שיני שום קצוצים

אופן ההכנה:

הבצק: שופכים בקערה 90% מהקמח, מוסיפים ביצים, מלח, ומים לפי הצורך. לשים את הבצק עד שהוא מתחבר לגוש אחיד ומניחים בצד ל-15 דקות. מחלקים את הבצק ל-4 חלקים.

המילוי: קוצצים את הבצל ואת הכוסברה דק ומערבבים עם הבשר ועם התבלינים. מרדדים את הבצק לעובי של כ-4 מ"מ וקורצים עיגולים. מניחים את המילוי על העיגולים,

יוצרים צורה של חצי ירח ומהדקים את הקצוות בצורה של צמה. מניחים את הכיסונים על תבנית מקומחת קלות במרחק של 4 מ"מ אחד מהשני כדי שלא יידבקו.

המרק: מחממים את השמן ומוסיפים את שיני השום הקצוץ, מטגנים אותם עד להזהבה קלה.

מוסיפים את ה-4 ליטר מים וכאשר הם רותחים, מוסיפים כף מלח ומכניסים כיסונים עד שהסיר מלא בחציו. הכיסונים מוכנים כשהם צפים על המים.

מגישים את הכיסונים בקעריות מרק ומוסיפים רטבים כל אחד לפי טעמו.

הינגר

מרק מיוחד המזרז החלמה משפעת והתקררות

מרכיבים לרוטב:

7-8 שיני שום כתושות מעורבבות
עם חצי כוס חומץ
תרכיז תמרים או רוטב רימונים

מרכיבים:

2 כוסות קמח
3 ליטר מים
1/2 כוס שמן
ראש שום קצוץ
מלח

אופן ההכנה:

מטגנים את השום קלות
בשמן.

מערבבים את הקמח
עם כפית מלח ומים עד
לקבלת בצק גמיש ונוח
לעיבוד ורידוד.

מרדדים את הבצק על
משטח מקומח קלות
לקבלת עלה דק מאוד
(ככל שניתן).

חותכים את עלה הבצק לקוביות בגודל של 2-3 ס"מ ומכניסים לתוך סיר מים
רותחים.

דואגים שהסיר תמיד יהיה ברתיחה על אש נמוכה.

מבשלים כ-5 דקות בסיר פתוח עד שריבועי הבצק מתרככים.

מוזגים את הנוזל עם ריבועי הבצק לצלחת עמוקה ומוסיפים רימונים/חומץ עם
שום קצוץ (לפי הטעם)

דוגובו

מאכל המוגש בתשעה באב - סמל לאבל על בית המקדש

מרכיבים:

- 4 ליטר אשל
- חצי כוס אורז
- 2 ליטר מים רותחים
- 2 ביצים
- 100 גרם חמאה
- 2 צרורות של נענע קצוצה
- 1 צרור כוסברה קצוצה
- 6 שיני שום כתוש
- כורכום, מלח

אופן ההכנה:

לסיר גדול, מכניסים את האורז שטוף ומסונן. מוסיפים את הביצים וטורפים יחד עם האורז. מנערים היטב את האשל ושופכים על הביצים והאורז בהדרגה. מערבבים תוך כדי ההוספה. שופכים 2 ליטר מים רותחים באיטיות ומערבבים כל העת. מביאים את הסיר לרתיחה תוך כדי ערבוב בכף עץ עד שהמרק רותח ואז מפסיקים לערבב ומנמיכים את הלהבה. מוסיפים שום כתוש, נענע וכוסברה קצוצים מוסיפים חמאה וקורט כורכום. 5 דקות נוספות של בישול ואז מכבים את הלהבה. את המלח מוסיפים רק לאחר שעה מסיום הבישול או בעת ההגשה. מגישים קר.